

**Skupština Crne Gore
Parlamentarni institut
Istraživački centar**

**Istraživački rad:
Eticki kodeks poslanika**

Podgorica, decembar 2013. godine

Broj: 06/2013
Klas. br: 00-52/13-
Datum: decembar 2013. godine
Pripremio: Istraživački centar

*Stavovi prezentirani u tekstu ne predstavljaju zvaničan stav Skupštine Crne Gore

Sadržaj

UVOD	1
1. TABELARNI PRIKAZ GLAVNIH NALAZA ISTRAŽIVANJA	6
2. ETIČKI KODEKS POSLANIKA	13
2.1 Evropski parlament	13
2.2 Parlament Francuske.....	17
2.3 Parlament Kosova	20
2.4 Parlament Letonije	21
2.5 Parlament Malte	24
2.6 Parlament Njemačke	26
2.7 Parlament Poljske.....	30
2.8 Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine.....	35
2.9 Parlament Škotske.....	40
2.10 Parlament Ujedinjenog Kraljevstva	42
3. PRAVILA U VEZI SA ETIKOM POSLANIKA DEFINISANA POSLOVNICIMA	46
3.1 Parlament Austrije	46
3.2 Parlament Češke.....	47
3.3 Parlament Danske	48
3.4 Parlament Estonije	49
3.5 Parlament Finske.....	49
3.6 Parlament Italije	49
3.7 Parlament Litvanije.....	50
3.8 Parlament Slovačke.....	51
3.9 Parlament Švedske	51
IZVORI INFORMACIJA	52

Uvod

Demokratija se zasniva na povjerenju koje birači ukazuju izabranim predstavnicima u cilju predstavljanja njihovih interesa u različitim demokratskim institucijama. Prilikom svakodnevnog obavljanja dužnosti, predstavnici moraju sačuvati povjerenje građana. U slučaju nedostatka povjerenja, podjele između građana i njihovih predstavnika mogu ugroziti međusobne odnose.¹ U cilju očuvanja povjerenja, utvrđuju se pravila etičkog postupanja izabranih predstavnika. U mnogim zemljama navedena pravila sadržana su u ustavima, zakonima koji regulišu pitanja u vezi sa konfliktom interesa, borbom protiv korupcije, prijavljivanjem imovine, krivičnom materijom i slično, kao i odredbama poslovnika i ostalih pravnih akata. Međutim, donošenje posebnih akata koji regulišu etičke principe ponašanja poslanika, odnosno etičkih kodeksa, predstavlja rastući trend u brojnim zemljama.²

Etički kodeks predstavlja detaljan niz etičkih pravila koja obezbjeđuju jasan okvir u sklopu kojeg poslanici mogu obavljati dužnosti. Takođe, kodeks doprinosi jačanju političkog kredibiliteta i povećava mogućnost ponovnog izbora poslanika.³ Staphenurst i Pelizzo definišu etički kodeks kao formalni dokument kojim se uređuje ponašanje poslanika nizom smjernica o prihvatljivom i neprihvatljivom ponašanju stvarajući političku kulturu koja se zasniva na pristojnom, tačnom, transparentnom i poštenom ponašanju poslanika.”⁴

Proces izrade etičkog kodeksa podrazumijeva sljedeće principe: jasnost, jednostavnost, konkretnost, strukturiranost, konzistentnost, povezanost i relevantnost. S ciljem izrade etičkog kodeksa, unutar parlamenta može biti formiran specijalni *ad hoc* odbor (Evropski parlament). Osim toga, postojeći parlamentarni odbor može biti zadužen za izradu Etičkog kodeksa (Odbor za standarde i privilegije donjeg doma Parlamenta UK) ili radna grupa ili pododbor rukovodećeg tijela parlamenta (Biro Parlamenta Francuske, pododbor Savjeta starješina donjeg doma Parlamenta Njemačke).

Akcionim planom za jačanje zakonodavne i kontrolne uloge Skupštine Crne Gore u 2013. godini predviđeno je donošenje etičkog kodeksa poslanika Skupštine Crne Gore sa ciljem unapređenja demokratskih standarda, kao i pozicije i značaja parlamenta kao ključne

---

¹ Parliamentary ethics-A question of trust, Office for promotion of parliamentary democracy, http://www.europarl.europa.eu/pdf/oppd/Page_8/codes_of_conduct_FINAL-ENforweb.pdf

² OSCE/ODIHR, Background Study: Professional and Ethical Standards for Parliamentarians, Warsaw 2012
<http://www.osce.org/odihr/98924?download=true>

³ European Centre for Parliamentary Research and Documentation (ECPRD), Parliamentary Codes of Conduct in Europe: An Overview, 2001

⁴ Rick Staphenurst and Riccardo Pelizzo, Legislative Ethics and Codes of Conduct, World Bank Institute, 2004
http://siteresources.worldbank.org/EXTPARLIAMENTARIANS/Resources/Legislative_Ethics_and_Codes_of_Conduct.pdf

demokratske institucije. U tu svrhu, Istraživački centar je izradio dati istraživački rad analizom pravnih dokumenata određenih zemalja koji sadrže etička načela ponašanja poslanika.

Stoga, ovaj istraživački rad obuhvata one zemlje u kojima je pitanje etičkog ponašanja poslanika posebno regulisano parlamentarnim etičkim kodeksima i poslovnicima parlamenata.

U skladu sa prirodom prikupljenih podataka, istraživački rad je podijeljen u dva dijela: tabelarni i narativni. Tabelarni prikaz sadrži glavne nalaze istraživanja predstavljene u okviru pet kategorija: pravni osnov, etički principi, podnošenje izjava o finansijskim interesima, tijelo nadležno za kontrolu poštovanja pravila u vezi sa etikom i sankcije za kršenje pravila etičkog kodeksa.

U drugom dijelu rada predstavljeni su etički kodeks Evropskog parlamenta i etički kodeksi sljedećih zemalja: Francuska – *Assemblée nationale*, Kosovo-*Kuvendi i Kosovës*, Letonija-*Saema*, Malta-*Kamra tad-Deputati*, Njemačka-*Bundestag*, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, Poljska-*Sejm i Senat*, Škotska-*Scottish Parliament* i Ujedinjeno Kraljevstvo-*House of Commons*. Takođe, dat je pregled podataka u vezi sa etičkim principima uređenim poslovnicima parlamenata sljedećih zemalja: Austrija-*Österreichisches Parlament*, Češka-*Poslanecká sněmovna*, Danska-*Folketinget*, Estonija-*Riigikogu*, Finska-*Eduskunta*, Italija-*Camera dei Deputati*, Litvanija-*Seimas*, Slovačka-*Národná rada* i Švedska-*Riksdag*.

1. TABELARNI PRIKAZ GLAVNIH NALAZA ISTRAŽIVANJA

Parlament	Pravni osnov	Principi	Podnošenje izjava o finansijskim interesima	Tijelo nadležno za kontrolu poštovanja pravila u vezi sa etikom	Sankcije
Donji dom Parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva (<i>House of Commons</i>)	Kodeks ponašanja poslanika.	<ul style="list-style-type: none"> • Samoodricanje, • Opšti interes, • Integritet, • Poštenje, • Otvorenost, • Odgovornost, • Rukovodeća sposobnost. 	Podnošenje izjave o finansijskom interesu je obavezno, pri čemu je za vođenje registra finansijskih interesa poslanika nadležan Parlamentarni komesar za standarde.	<ul style="list-style-type: none"> • Parlamentarni komesar za standarde; • Odbor za standarde u javnom životu; • Odbor za standarde i privilegije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Izvinjenje u pisanoj formi; • Izvinjenje na plenarnoj sjednici; • Suspenzija uz gubitak naknade i sl.
Evropski parlament (<i>European Parliament</i>)	Kodeks ponašanja poslanika EP u vezi sa finansijskim interesima i konfliktom interesa.	<ul style="list-style-type: none"> • Nepriistrasnost, • Integritet, • Otvorenost, • Marljivost, • Poštenje, • Odgovornost, • Poštovanje ugleda parlamenta, • Djelovanje isključivo u javnom interesu • Uzdržavanje od prihvatanja finansijske koristi ili druge naknade, • Zabrana primanja poklona čija je vrijednost veća od 150 eura. 	Izjava se podnosi predsjedniku EP do kraja prvog dijela zasjedanja nakon izbora za EP ili u roku od 30 dana od stupanja na funkciju.	<ul style="list-style-type: none"> • Savjetodavni odbor za ponašanje poslanika razmatra okolnosti navodnog kršenja Kodeksa; • Biro Parlamenta utvrđuje mjere za primjenu Kodeksa ponašanja i daje prijedloge za reviziju Kodeksa; • Predsjednik Parlamenta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ukor; • Gubitak prava na dnevnicu u periodu od dva do deset dana; • Privremeno oduzimanje prava učestvovanja u svim ili nekim aktivnostima parlamenta u periodu od dva do deset uzastopnih dana tokom kojih zasijeda parlament; • Privremeno ili trajno razrješenje sa jedne ili više dužnosti.

Parlament	Pravni osnov	Principi	Podnošenje izjava o finansijskim interesima	Tijelo nadležno za kontrolu poštovanja pravila u vezi sa etikom	Sankcije
Parlament Francuske (<i>l'Assemblée nationale</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Poslovnik Parlamenta; • Etički kodeks poslanika; • Odluka Biroa o primjeni Etičkog kodeksa poslanika. 	<ul style="list-style-type: none"> • Djelovanje u javnom interesu; • Nezavisnost; • Objektivnost; • Odgovornost,; • Pravičnost, • Primjerenost. 	Izjava o interesima podnosi se Savjetniku za pitanja etike u roku od 30 dana od dana izbora. Takođe, poslanici podnose izjavu u vezi sa poklonima čija vrijednost prelazi 150€ i informacije o putovanjima na poziv fizičkog ili pravnog lica.	<ul style="list-style-type: none"> • Savjetnik za pitanja etike pruža savjete poslanicima u vezi sa postupanjem u skladu sa etičkim principima i predlaže poboljšanje principa Kodeksa; • Biro Parlamenta donosi odluku u vezi sa povredom Kodeksa. 	Etički kodeks ne predviđa sankcije u vezi sa kršenjem etičkih principa. Sa druge strane, Poslovnik Parlamenta predviđa sankcije za nepoštovanje reda na sjednici: <ul style="list-style-type: none"> • opomena; • opomena koja se bilježi u zapisnik; • oduzimanje riječi; • oduzimanje riječi uz privremenu suspenziju.
Parlament Kosova (<i>Kuvendi i Kosovës</i>)	Etički kodeks poslanika Parlamenta Kosova.	<ul style="list-style-type: none"> • Samoodricanje, • Moralni integritet, • Objektivnost, • Odgovornost, • Poštenje, • Rukovodeća sposobnost. 	Obaveza da se u pisanoj formi obavijesti predsjednik Parlamenta o ličnim finansijskim interesima prije učešća u diskusiji, kao i o finansijskim dobitima poslanika ili njihove uže porodice. Izjava se podnosi u roku od 30 dana od inauguracione sjednice Parlamenta.	Predsjednik Parlamenta.	Etički kodeks ne predviđa sankcije u vezi sa kršenjem etičkih principa.

Parlament	Pravni osnov	Principi	Podnošenje izjava o finansijskim interesima	Tijelo nadležno za kontrolu poštovanja pravila u vezi sa etikom	Sankcije
Parlament Letonije (<i>Saeima</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Etički kodeks poslanika Parlamenta Letonije; • Zakon o sprečavanju konflikta interesa u aktivnostima javnih funkcionera. 	<ul style="list-style-type: none"> • Moralna odgovornost društvu, • Izbjegavanje upotrebe uvredljivih riječi, gestova i radnji, • Obaveza sprečavanje konflikta interesa, • Uzdržavanje od učešća na anketnom odboru ukoliko poslanik ima interes u vezi sa predmetom istrage, • Zabrana upotrebe povjerljivih informacija za ličnu korist, • Pristojno odijevanje i urednost za vrijeme boravka u zgradi parlamenta, • Zabrana pojavljivanja na javnim mjestima pod dejstvom alkohola ili psihoaktivnih supstanci, • Obaveza ljubaznog ophođenja prema zaposlenima, • Održavanje otvorenih veza sa društvom. 	Podnošenje izjave o finansijskom statusu poslanika prilikom stupanja na dužnost, jednom godišnje i po završetku mandata.	<ul style="list-style-type: none"> • Odbor za mandat, etiku i prijave Parlamenta Letonije; • Biro za sprečavanje i borbu protiv korupcije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Usmeno upozorenje koje ulazi u zapisnik Odbora; • Upozorenje u pisanoj formi; • Upozorenje u pisanoj formi, koje se objavljuje na plenarnoj sjednici, kao i odluka u vezi sa njim u Službenom listu.

Parlament	Pravni osnov	Principi	Podnošenje izjava o finansijskim interesima	Tijelo nadležno za kontrolu poštovanja pravila u vezi sa etikom	Sankcije
Parlament Malte (<i>Kamra tad-Deputati</i>)	Etički kodeks poslanika.	<ul style="list-style-type: none"> • Ponašanje na način koji odražava ugled i dostojanstvo Parlamenta; • Zabrana primanja naknade ili kompenzacije za rad, osim poslaničke naknade; • Zabrana vršenja neprimjerenog uticaja, prijetnje ili pritisaka. 	Izjava se podnosi jednom godišnje predsjedniku Parlamenta.	Predsjednik Parlamenta.	Etički kodeks ne predviđa sankcije u vezi sa kršenjem etičkih principa.
Parlament Njemačke (<i>Bundestag</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Poslovnik Bundestaga, Kodeks ponašanja za poslanike; • Krivični zakonik. 	<ul style="list-style-type: none"> • Obaveza prijavljivanja aktivnosti kojima su se bavili prije obavljanja poslaničke funkcije; • Principi u vezi sa prijavljivanjem poklona i donacija; • Pravila u vezi sa advokatskim poslovima poslanika. 	Izjava o interesu dostavlja se predsjedniku u roku od tri mjeseca od dana preuzimanja dužnosti.	Predsjednik Parlamenta.	<p>Kodeks u slučaju kršenja principa predviđa sankciju ukorom i novčanu kaznu koja ne može preći 50% godišnje naknade poslanika. S druge strane, Poslovnik Parlamenta propisuje sankciju za nepoštovanje reda na sjednici:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Upozorenje, • Oduzimanje riječi, • Novčana kazna u iznosu od 1.000€ - za ozbiljne povrede, • Udaljenje sa sjednice, • Suspenzija.

Parlament	Pravni osnov	Principi	Podnošenje izjava o finansijskim interesima	Tijelo nadležno za kontrolu poštovanja pravila u vezi sa etikom	Sankcije
Parlament Poljske (<i>Sejm/Senate</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Ustav Republike Poljske; • Poslovnici oba doma Parlamenta Poljske, • Rezolucija donjeg doma Parlamenta „Etički principi poslanika“, • Akt o vršenju mandata poslanika oba doma Parlamenta iz 1996. godine. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepriistrasnost, • Otvorenost, • Objektivnost, • Poštovanje ugleda i imena Sejma, • Odgovornost. 	<p>Podnošenje izjave o finansijskom statusu predsjednicima oba doma Parlamenta:</p> <p>Izjava se podnosi u dvije kopije predsjedniku doma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • do dana polaganja zakletve, • do 30. aprila svake godine, informacije za period do 31. decembra prethodne godine, • mjesec dana prije dana raspisivanja novih izbora za Parlament. 	<ul style="list-style-type: none"> • Odbor za pravila, etiku i poslove senatora, • Odbor Sejma za etiku poslanika, • Prezidijum Senata, • Prezidijum Sejma. 	<p>Odbor Sejma za etiku poslanika može kazniti poslanika za kršenje principa upozorenjem, opomenom i ukorom. Odbor za pravila, etiku i poslove senatora može skrenuti pažnju, izreći upozorenje ili ukor.</p> <p>Takođe, predsjednik Senata kao kaznu u slučaju kada senator remeti rad Senata, može :</p> <ul style="list-style-type: none"> • smanjiti zaradu poslanika do jedne polovine mjesečnog iznosa zarade – za period koji ne prelazi tri mjeseca; • smanjiti dnevnicu do jedne polovine mjesečnog iznosa – za period koji ne prelazi tri mjeseca, • ukinuti pravo senatora na dnevnicu.

Parlament	Pravni osnov	Principi	Podnošenje izjava o finansijskim interesima	Tijelo nadležno za kontrolu poštovanja pravila u vezi sa etikom	Sankcije
Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine	<ul style="list-style-type: none"> • Kodeks ponašanja poslanika i delegata Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine; • Zakon o sukobu interesa u institucijama vlasti Bosne i Hercegovine. 	<ul style="list-style-type: none"> • Odgovornost prema javnosti, • Poštenje, • Integritet, • Objektivnost, • Otvorenost, • Obaveza prisustva sjednicama Parlamenta i odbora, • Zabrana kozumiranja alkohola i hrane tokom sjednice, • Zabrana čitanja knjiga i publikacija tokom sjednice, • Zabrana upotrebe mobilnih telefona i laptopova na način koji ometa tok sjednice, • Zabrana upotrebe uredljivih izraza i riječi; • Obaveza prikladnog i urednog odijevanja i sl. 	Kada izabrani zvaničnici imaju direktan ili indirektan lični interes u pitanjima koja razmatra Parlament, u obavezi su da objave te interese prije rasprave i glasanja. Zakonom o sukobu interesa u institucijama vlasti Bosne i Hercegovine predviđeno je podnošenje redovnih finansijskih izvještaja.	Zajednička komisija za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku.	Mjere za nepoštovanje Kodeksa su: <ul style="list-style-type: none"> • opomena u pisanoj formi, • novčana kazna može biti jednokratna i u visini do 50% mjesečnog paušala, • javna opomena koja se objavljuje u sredstvima javnog informisanja.

Parlament	Pravni osnov	Principi	Podnošenje izjava o finansijskim interesima	Tijelo nadležno za kontrolu poštovanja pravila u vezi sa etikom	Sankcije
Parlament Škotske(<i>Scottish Parliament</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Etički kodeks Parlamenta Škotske; • Zakon o prihodima poslanika Parlamenta Škotske 	<ul style="list-style-type: none"> • Samoodricanje, • Opšti interes, • Integritet, • Poštenje, • Otvorenost, • Odgovornost, • Rukovodeća sposobnost. 	Postoji obaveza prijavljivanja svih kategorija interesa, koje bi uticale na način obavljanja dužnosti, obraćanje ili glasanje poslanika.	Službenici nadležni za standarde pružaju savjete u vezi sa primjenom pravila Kodeksa.	<ul style="list-style-type: none"> • Zabrana prisustva sjednicama parlamenta, odbora i pododbora, • Zabrana učešća u raspravama, • Zabrana glasanja, • Zabrana predlaganja zakona, • Zabrana postavljanja poslaničkih pitanja, • Zabrana predlaganja amandmana, • Zabrana predlaganje nacрта, • Zabrana predlaganja nacрта izvještaja.

2. ETIČKI KODEKS POSLANIKA

2.1 Evropski parlament

Kodeks ponašanja poslanika Evropskog parlamenta (EP) u vezi sa finansijskim interesima i konfliktom interesa⁵ usvojen je u decembru 2011. godine, a stupio na snagu 1. januara 2012. godine, kao sastavni dio Poslovnika. Kodeks sadrži pravila i principe koje su poslanici u obavezi da poštuju u cilju ostvarivanja transparentnosti i sprečavanja konflikta interesa. Kodeksom je uređen niz pitanja od primanja poklona i podnošenja izjave o finansijskim interesima do sankcija u slučaju mogućeg kršenja Kodeksa.

Kodeks ponašanja poslanika Evropskog parlamenta predviđa da su poslanici Evropskog parlamenta prilikom vršenja dužnosti u obavezi da poštuju opšte principe i uzmu u obzir sljedeća načela: nepristrasnost, integritet, otvorenost, marljivost, poštenje, odgovornost i poštovanje ugleda Parlamenta, kao i da djeluju isključivo u javnom interesu, te da se uzdržavaju od prihvatanja ili potrebe za prihvatanjem bilo kakve posredne ili neposredne finansijske koristi ili druge naknade.

Prilikom vršenja dužnosti, poslanici Evropskog parlamenta ne smiju sklopiti sporazum s ciljem djelovanja ili glasanja u interesu bilo kojeg pravnog ili fizičkog lica čime bi ugrozili slobodu glasanja, kao što je predviđeno Aktom o izboru poslanika Evropskog parlamenta neposrednim opštim glasanjem od 20. septembra 1976. godine i Statutom poslanika Evropskog parlamenta. Osim toga, poslanici EP ne smiju tražiti, prihvatiti ili primiti bilo kakvu direktnu ili indirektnu finansijsku korist ili drugu naknadu u zamjenu za politički uticaj, glasanje, zakonodavstvo, prijedloge rezolucije, pisane deklaracije ili pitanja postavljena Parlamentu ili odborima, te svjesno moraju nastojati da izbjegnu situacije koje mogu podrazumijevati mito ili korupciju.

Kodeksom ponašanja predviđeno je da konflikt interesa postoji u slučaju kada poslanik EP ima lični interes koji može na neodgovarajući način uticati na obavljanje dužnosti poslanika. Međutim, ukoliko poslanik ima koristi samo kao građanin ili dio grupe ljudi, u tom slučaju ne postoji konflikt interesa.

---

⁵ Code of Conduct for Members of the European Parliament with respect to financial interests and conflicts of http://www.europarl.europa.eu/pdf/meps/201305_Code_of_conduct_EN.pdf (20.6. 2013)

Poslanik EP koji utvrdi da je u konfliktu interesa mora hitno preduzeti neophodne korake u cilju rješavanja konflikta interesa, u skladu sa principima i odredbama Kodeksa ponašanja. Ukoliko poslanik nije u stanju da riješi konflikt interesa, potrebno je da o tome obavijesti predsjednika EP u pisanoj formi. U slučaju nejasnoće, poslanik može u povjerenju zatražiti savjet od Savjetodavnog odbora za ponašanje poslanika koji je osnovan u skladu sa Kodeksom ponašanja.

Bez obzira na ono što je prethodno navedeno, poslanik može prije govora ili glasanja na plenarnoj sjednici ili na nekom od parlamentarnih tijela ili ukoliko je predložen za izvjestioca, prijaviti postojeći ili potencijalni konflikt interesa u vezi sa predmetom razmatranja, ukoliko takav konflikt nije očigledan. Poslanik može obrazložiti predsjedavajućem konflikt u pisanoj formi ili usmeno tokom trajanja parlamentarne procedure.

Kodeks obavezuje poslanike na podnošenje izjave o finansijskim interesima. S ciljem postizanja transparentnosti, poslanici Evropskog parlamenta lično su odgovorni za podnošenje izjave o finansijskim interesima predsjedniku EP do kraja prvog dijela zasjedanja nakon izbora za Evropski parlament (ili u roku od 30 dana od stupanja na funkciju na početku saziva), u skladu sa formom koju je usvojio Biro Parlamenta⁶, u skladu sa Kodeksom. Poslanici su u obavezi da obavijeste predsjednika o svim izmjenama koje imaju uticaj na njihovu izjavu u roku od 30 dana od dana nastanka promjene.

Izjava o finansijskim interesima mora sadržati precizne informacije o sljedećem:

- profesionalnim aktivnostima poslanika tokom trogodišnjeg perioda prije preuzimanja dužnosti poslanika, kao i informacije o članstvu u upravnim odborima ili bordovima kompanija, nevladinim organizacijama, udruženjima ili ostalim tijelima osnovanim u skladu sa zakonom, tokom istog perioda;
- zaradi koju poslanik dobija za vršenje dužnosti u drugom parlamentu;
- aktivnostima za koje prima redovnu naknadu, koje obavlja uporedo sa vršenjem mandata, bilo kao zaposleno ili samozaposleno lice;
- članstvu u odborima ili bordovima kompanija, nevladinim organizacijama, udruženjima ili drugim tijelima osnovanim u skladu sa zakonom ili ostalim relevantnim aktivnostima koje poslanik obavlja van Parlamenta, bez obzira na to da li za te aktivnosti prima naknadu ili ne;
- honorarno plaćenim aktivnostima van Parlamenta (uključujući pisanje, predavanje ili pružanje stručnih savjeta) ukoliko ukupna naknada iznosi više od 5.000 eura godišnje;

---

⁶ Biro Evropskog parlamenta čine predsjednik i 14 potpredsjednika.

- učešću u vlasništvu kompanija ili partnerstvu gdje postoji potencijalni uticaj na javnu politiku ili gdje poslanik značajno utiče na obavljanje poslova kompanije;
- bilo kojoj vrsti podrške, bez obzira na to da li je finansijska ili u pogledu osoblja ili materijala, osim podrške Parlamenta, koju mu je u vezi sa političkim aktivnostima dodijelila treća strana čiji identitet treba da bude otkriven;
- finansijskom interesu koji može imati uticaj na obavljanje funkcije poslanika.

Svaki redovni prihod koji poslanik prima u pogledu navedenih stavki u skladu sa izjavom svrstava se u jednu od sljedećih kategorija:

- 500 do 1.000 eura mjesečno;
- od 1.001 do 5.000 eura mjesečno;
- 5.001 do 10.000 eura mjesečno;
- više od 10.000 eura mjesečno.

Svi prihodi koje poslanici EP primaju u vezi sa navedenim aktivnostima obračunavaju se na godišnjem nivou, dijele se na dvanaest i nalaze se u jednoj od navedenih kategorija.

U skladu sa Kodeksom, informacije u vezi sa prihodima objavljuju se na internet stranicama Parlamenta i moraju biti lako dostupne.

Poslanici ne mogu biti izabrani za nosioce funkcija EP ili njegovih tijela niti mogu biti imenovani za izvjestioce ili učestvovati u zvaničnim delegacijama ukoliko nijesu podnijeli izjavu o finansijskim interesima.

Poslanici EP su u obavezi da se tokom vršenja dužnosti uzdržavaju od primanja poklona ili sličnih koristi, osim onih čija je približna vrijednost manja od 150 eura i koji su dobijeni iz učtivosti prilikom službenog predstavljanja Parlamenta. Svi pokloni koje poslanici EP dobiju prilikom predstavljanja Parlamenta u službenom svojstvu, moraju se predati predsjedniku EP u skladu sa mjerama za primjenu Kodeksa koje utvrđuje Biro parlamenta.

Navedene odredbe ne primjenjuju se u pogledu naknade troškova putovanja i smještaja ili direktnih isplata koje poslanici dobijaju od trećih strana kada prisustvuju događajima koje organizuju treće strane, na poziv i u cilju obavljanja dužnosti. Pravila utvrđena s ciljem obezbjeđivanja transparentnosti posebno su navedena u okviru mjera za implementaciju Kodeksa koje utvrđuje Biro Parlamenta.

Kodeks sadrži odredbe u vezi sa aktivnostima bivših poslanika, pa se u tom smislu navodi da bivši poslanici Evropskog parlamenta koji se profesionalno bave lobiranjem ili reprezentativnim aktivnosima koje su u direktnoj vezi sa procesom odlučivanja u Evropskoj

uniji ne mogu, tokom perioda u kojem su angažovani na takvim aktivnostima, imati benefite koje pripadaju bivšim poslanicima u skladu sa pravilima koja je utvrdio Biro Parlamenta.

U skladu sa Kodeksom, formiran je Savjetodavni odbor za ponašanje poslanika, sastavljen od pet članova koje imenuje predsjednik na početku mandata iz reda članova Biroa i koordinatora Odbora za ustavna pitanja i Odbora za pravna pitanja, uzimajući u obzir iskustvo članova i političku ravnotežu. Predviđeno je da svaki član Savjetodavnog odbora obavlja ulogu predsjedavajućeg u periodu od šest mjeseci, na rotirajućoj osnovi.

Predsjednik, takođe, na početku mandata imenuje dodatne članove Savjetodavnog odbora, po jednog za svaku političku grupu koja nije zastupljena u Savjetodavnom odboru. U slučaju da poslanik političke grupe koja nije zastupljena u Savjetodavnom odboru prekrši Kodeks, odgovarajući rezervni član šest mjeseci obavlja funkciju punopravnog člana s ciljem istrage.

Na zahtjev poslanika EP, Savjetodavni odbor može u povjerenju izdati smjernice o tumačenju i primjeni odredaba Kodeksa ponašanja u roku od 30 kalendarskih dana. Poslanik o kojem je riječ ima pravo na to da slijedi data uputstva. Na zahtjev predsjednika, Savjetodavni odbor, takođe, procjenjuje počinjeno kršenje Kodeksa ponašanje i daje savjete predsjedniku EP u vezi sa mogućim aktivnostima koje je potrebno preduzeti.

Osim toga, Savjetodavni odbor može, nakon konsultacija sa predsjednikom EP, zatražiti savjete od stručnjaka van Parlamenta.

Savjetodavni odbor je u obavezi da objavljuje godišnji izvještaj o radu. U pogledu postupka u slučaju mogućih kršenja Kodeksa ponašanja, predviđeno je da predsjednik EP može uputiti dato pitanje na razmatranje Savjetodavnom odboru ukoliko postoji sumnja da je poslanik prekršio pravila sadržana u Kodeksu.

Savjetodavni odbor razmatra okolnosti navodnog kršenja Kodeksa i u tom slučaju može saslušati poslanika u vezi sa tim. Na osnovu zaključaka ispitivanja datog slučaja, Odbor upućuje predsjedniku EP preporuku u vezi sa mogućom odlukom. Ukoliko predsjednik, uzimajući u obzir preporuku, donese zaključak da je poslanik prekršio Kodeks ponašanja, nakon saslušanja poslanika predsjednik usvaja obrazloženu odluku o sankciji o kojoj obavještava poslanika.

Sankcija se može sastojati od jedne ili više mjera koje su predviđene Poslovníkom Evropskog parlamenta.⁷

---

⁷ U skladu sa članom 153(3) Poslovníka Evropskog parlamenta, sankcija se može sastojati od jedne ili više sljedećih mjera: (a) ukor; (b) gubitak prava na dnevnicu u periodu od dva do deset dana; (c) privremeno oduzimanje prava učestvovanja u svim ili nekim aktivnostima Parlamenta u periodu od dva do deset

U tom smislu, poslanik o kojem je riječ može pokrenuti postupak interne žalbe, u skladu sa Poslovníkom EP⁸. Nakon isteka roka koji je predviđen Poslovníkom, predsjednik na plenarnoj sjednici objavljuje sankciju koja je izrečena poslaniku. Osim toga, sankcija treba da bude objavljena na internet stranicama Evropskog parlamenta.

Biro Parlamenta utvrđuje mjere za primjenu Kodeksa ponašanja, uključujući procedure nadzora, te ažurira pravila, ukoliko je neophodno i daje prijedloge za reviziju Kodeksa ponašanja.

2.2 Parlament Francuske

Pravni osnov etičkih principa poslanika Parlamenta Francuske zasniva se na Poslovníku Parlamenta⁹, Etičkom kodeksu poslanika¹⁰ i Odluci Biroa o primjeni Etičkog kodeksa poslanika¹¹.

Biro Parlamenta Francuske¹² je 6. aprila 2011. godine usvojio Odluku o primjeni Etičkog kodeksa. Etički kodeks Parlamenta Francuske je usvojen iz preventivnih razloga na prijedlog radne grupe za pripremu pravila u vezi sa sprečavanjem sukoba interesa.¹³ Etički kodeks temelji se na Deklaraciji o pravima čovjeka i građanina iz 1789. godine, posebno na članu 3 Deklaracije koji glasi

---

uzastopnih dana tokom kojih zasijeda Parlament ili bilo koje njegovo tijelo, odbor ili delegacija, ne dovodeći u pitanje pravo glasa na plenarnoj sjednici i uslovljeno, u ovom slučaju, strogim pridržavanjem pravila ponašanja poslanika; (d) podnošenje prijedloga Konferenciji predsjednika da se dotični poslanik privremeno ili trajno razriješi jedne ili više dužnosti koje obavlja. Rules of Procedure of the European Parliament, Title VI, Chapter 4, Rule 153(3) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20130521+RULE-153+DOC+XML+V0//EN&language=EN&navigationBar=YES>

⁸ U skladu sa članom 154 Poslovníka, poslanik može podnijeti Birou internu žalbu u roku od dvije sedmice od obavještenja o sankciji koju je izrekao predsjednik. Žalba ima za posljedicu prekid primjene sankcije. Biro može, u roku od najkasnije četiri sedmice od podnošenja žalbe, poništiti, potvrditi ili smanjiti izrečenu sankciju, ne dovodeći u pitanje mogućnost žalbe izvan Parlamenta koju ima dotični poslanik. Ukoliko Biro ne donese odluku u tom roku, sankcija se poništava. Rules of Procedure of the European Parliament, Title VI, Chapter 4, Rule 154 <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20130521+RULE-154+DOC+XML+V0//EN&language=EN&navigationBar=YES>

⁹ RÈGLEMENT DE L'ASSEMBLÉE NATIONALE http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/reglement.asp#P983_106978

¹⁰ Code de deontologie,

http://www.assemblee-nationale.fr/qui/code_deontologie.asp

¹¹ Decision du Bureau relative au respect du code de deontologie des deputes, http://www.assemblee-nationale.fr/qui/bureau_deontologie.asp

¹² Biro čine predsjednik, šest potpredsjednika, tri kvestora i 12 sekretara (član 8 Poslovníka).

¹³ Etika V Parlamentih Držav Članic EU, Slovenija: Državni zbor, 15. 3. 2012

„Princip svakog suvereniteta suštinski počiva na naciji. Nijedno tijelo, nijedan pojedinac ne može vršiti vlast koja izričito odatle ne proističe“ i članu 4: „Zakon je izraz opšte volje. Svi građani imaju pravo da učestvuju lično, ili preko svojih predstavnika, u njegovom donošenju.“

Osim toga, Etički kodeks Parlamenta Francuske temelji se na članu 3 Ustava: „Narod je nosilac nacionalnog suvereniteta koji ostvaruje preko svojih predstavnika i referendumom.“, članu 24: „Parlament donosi zakone. Kontrolira aktivnosti Vlade. Procjenjuje javne politike“, članu 26: „Nijedan poslanik ne može biti krivično gonjen, protiv njega pokrenuta istraga, uhapšen, zatvoren ili izveden pred sud za izraženo mišljenje ili glasanje prilikom obavljanja funkcije. Mandat svakog poslanika mora biti ograničen.“

Shodno navedenom, Kodeks propisuje da poslanici moraju da predstavljaju javni interes, budu odgovorni i poštuju etičke principe kako bi građani imali povjerenje u aktivnosti svojih predstavnika u Parlamentu. Drugim riječima, prilikom obavljanja poslaničke dužnosti, poslanici moraju da poštuju opšti interes, principe nezavisnosti, objektivnosti, odgovornosti, pravičnosti i primjerenosti.

Princip zalaganja za opšti interes podrazumijeva da poslanici moraju djelovati isključivo u interesu nacije i građana koje predstavljaju, bez težnje za zadovoljenjem ličnih interesa ili ostvarivanjem finansijske ili materijalne koristi za sebe ili svoje bližnje. Osim toga, princip nezavisnosti se sastoji u tome da u svakom slučaju poslanici treba da izbjegavaju situacije koje bi mogle voditi fizičkoj ili moralnoj zavisnosti koja bi rezultirala kršenjem pravila Kodeksa. Takođe, poslanici treba da prilikom obavljanja svoje funkcije budu objektivni, odnosno da se ne miješaju u situacije koje se tiču njihovih prava i zasluga. Poslanici su odgovorni građanima koje predstavljaju za odluke koje donose i aktivnosti koje sprovode, te stoga njihov rad treba da bude transparentan. Na kraju, poslanici treba da se ponašaju u skladu sa principom pravičnosti (*la probité*) koji podrazumijeva da moraju prijaviti svaki lični interes koji bi mogao da utiče na njihove postupke i odluke, i principom primjerenosti (*l'exemplarité*), tj. da tokom vršenja mandata, svojim postupanjem odražavaju principe sadržane u Kodeksu i na taj način građanima daju primjer etičkog ponašanja.

U skladu sa Odlukom Biroa o primjeni Etičkog kodeksa poslanika, tri petine članova Biroa na prijedlog predsjednika Parlamenta i saglasnost najmanje jednog lidera opozicione parlamentarne grupe imenuju nezavisno lice, odnosno Savjetnika za pitanja etike. Mandat Savjetnika ne može se obnoviti i traje tokom jednog saziva. Tri petine članova Biroa na prijedlog predsjednika i saglasnost najmanje jednog lidera opozicione parlamentarne grupe mogu donijeti odluku o prestanku mandata Savjetnika ukoliko ne ispunjava svoje obaveze.

Poslanici se sa Savjetnikom mogu konsultovati u vezi sa poštovanjem principa sadržanih u Etičkom kodeksu, pri čemu su konsultacije povjerljive. U godišnjem izvještaju o primjeni Kodeksa koji se dostavlja predsjedniku Parlamenta i Birou, te javno objavljuje, Savjetnik može dati prijedloge kako poboljšati poštovanje ovih principa.

Savjetnik za pitanja etike i njegovi saradnici dužni su da čuvaju profesionalnu tajnu i ne mogu objavljivati informacije koje dobijaju pri vršenju svojih dužnosti pod prijetnjom krivičnog gonjenja u skladu sa Krivičnim zakonikom. U slučaju nepoštovanja ovog pravila, Savjetnik će biti razriješen dužnosti u skladu sa opisanom procedurom.

U roku od 30 dana od dana izbora poslanici moraju Savjetniku za pitanja etike podnijeti izjavu o interesima, koja sadrži podatke njihovih direktnih predaka i potomaka i bračnih partnera koji mogu uticati na vršenje poslaničkih dužnosti u kontekstu sukoba interesa. Pod istim uslovima dužni su da bez odlaganja prijave bilo kakve promjene tokom mandata. Takođe, treba da dostave Savjetniku izjave u vezi sa poklonima ili sličnim benefitima čija vrijednost prelazi 150 eura, kao i putovanjima na poziv bilo kojeg fizičkog ili pravog lica. Savjetnik za pitanja etike zadužen je za čuvanje dostavljenih izjava.

Ukoliko poslanik odbije da preda izjavu ili dostavi netačne ili nepotpune informacije snosi odgovornost. Zapravo, u slučaju kršenja principa sadržanih u Etičkom kodeksu, Savjetnik za pitanja etike obavještava predsjednika Parlamenta i poslanika. Takođe, Savjetnik poslaniku daje preporuke u vezi sa postupanjem u skladu sa etičkim principima. Ukoliko poslanik poriče da je propustio da izvrši obaveze ili ne ispoštuje preporuke Savjetnika, Savjetnik o tome obavještava predsjednika Parlamenta, koji o tome informiše Biro koji u roku od dva mjeseca donosi odluku o tom propustu. O toj fazi postupka se ne informiše javnost. Biro može saslušati datog poslanika, na njegov zahtjev. Ukoliko utvrdi povredu Kodeksa, Biro to javno objavljuje i poziva poslanika da izvrši obaveze.

Poslovnik Parlamenta Francuske sadrži odredbe koje se odnose na disciplinu i imunitet poslanika (članovi 70-78). Ovim odredbama Poslovnika propisane su sljedeće disciplinske mjere za poslanike koji ne poštuju red na sjednici: opomena, opomena koja se bilježi u zapisnik, oduzimanje riječi i oduzimanje riječi uz privremenu suspenziju.

2.3 Parlament Kosova

Etički kodeks poslanika Parlamenta Kosova¹⁴ nalazi se u prilogu Poslovnika koji je usvojen 2010. godine. U skladu sa Kodeksom, postoji obaveza poslanika da poštuju zakone i obaveza da u svim prilikama djeluju na način koji opravdava povjerenje naroda, vodeći posebno računa o sljedećim načelima:

- Samoodricanje nalaže obavezu donošenja odluka koje su od javnog interesa, a zabranjuje donošenje odluka radi sticanja finansijske ili druge materijalne koristi;
- Moralni integritet zabranjuje postojanje finansijskih obaveza prema pojedincima ili organizacijama koje mogu uticati na obavljanje službenih zadataka;
- Objektivnost obavezuje na odlučivanje samo na osnovu zasluga i javnog interesa tokom vršenja javnih funkcija, uključujući i javna imenovanja, te donošenje odluka u vezi sa nagradama i subvencijama;
- Odgovornost nalaže preuzimanje odgovornosti za donijete odluke i podvrgavanje pažljivoj samokontroli u skladu sa određenom funkcijom;
- Poštenje predstavlja obavezu izjave o bilo kakvom privatnom interesu koji može biti značajan za obavljanje javne dužnosti i obavezu preduzimanja koraka za rješavanje eventualnih konflikata u cilju zaštite javnog interesa;
- Rukovodeća sposobnost nalaže da se kroz rukovođenje i konkretne primjere obezbijedi primjena ovih načela.

U Kodeksu se navodi obaveza usmenog prijavljivanja finansijskog interesa prije učešća na sjednici Parlamenta ili komisija (odbora). Naime, u slučaju postojanja ličnog finansijskog interesa u vezi sa nekim pitanjem koje se razmatra u Parlamentu ili nekoj od komisija, potrebno je usmeno prijaviti interes prije učešća na sjednici na kojoj se raspravlja o pomenutom pitanju. To se odnosi i na situacije kada se očekuje dobijanje ličnog finansijskog interesa u vezi sa nekim pitanjem, čak iako u vrijeme održavanja sjednice taj interes ne postoji.

Kodeksom se zabranjuje propagiranje ili iniciranje bilo kakvog ishoda ili pitanja na sjednicama Parlamenta ili komisija u zamjenu za novac ili drugu dobit u naturi, bilo posredno ili neposredno.

---

¹⁴Rules of Procedure of the Assembly of the Republic of Kosovo, Annex 3: Code of Conduct for Members of the Assembly, adopted ON 29 april 2010
http://www.assemblyofkosovo.org/common/docs/t-rregullorja_kosoves-29%20prill%202010-anglisht.pdf

Kodeks, takođe, predviđa obavezu registracije interesa poslanika, tačnije obavezu da u pisanoj formi obavijesti predsjednika Parlamenta o bilo kakvim značajnim ličnim finansijskim interesima, prije učešća u diskusiji o nekom pitanju u Parlamentu ili u komisiji, kao i o svim finansijskim dobitima koje imaju poslanici ili njihova uža porodica i finansijskim dobitima koje mogu ostvariti:

- Zapošljavanjem, trgovinom, profesijom ili zanatom u vezi sa kojim poslanik dobija naknadu ili ostvaruje finansijski interes;
- Upravljanjem javnim i privatnim preduzećima za što se dobija naknada;
- Ugovorima za konsultacije, zastupanje ili slične usluge, koji ne proizlaze iz zanimanja koje je poslanik već prijavio; Ugovorima koji se odnose na novinarstvo, pisanje, održavanje predavanja i sl;
- Poklonima u vezi sa obavljanjem poslaničke dužnosti, uključujući poklone dobijene iz učtivosti i prilikom putovanja koji prelaze vrijednost koju odredi predsjednik Parlamenta;
- Finansijskim sponzorisanjem za kandidovanje na izborima za Parlament, osim podrške političke stranke, koalicije ili građanske inicijative koju poslanik zastupa, koje prelazi 25% izbornih troškova poslanika;
- Finansijskom podrškom za obavljanje funkcije poslanika, osim podrške političke stranke, koalicije ili građanske inicijative koju poslanik zastupa.

U skladu sa Kodeksom, izjava u pisanoj formi dostavlja se Kabinetu predsjednika Parlamenta u roku od 30 dana od inauguracione sjednice Parlamenta, a svaka promjena treba da bude prijavljena u roku od 30 dana od dana nastanka.

2.4 Parlament Letonije

Etički kodeks poslanika Parlamenta Letonije¹⁵ usvojen je 2006. godine kao sastavni dio Poslovnika, a posljednji put izmijenjen u januaru 2012. godine. Etički kodeks poslanika usvojen je sa ciljem utvrđivanja visokih standarda ponašanja i povećanja povjerenja društva u Parlament, te je stoga obavezujući za sve poslanike.

Etički kodeks sadrži principe, pravila i preporuke u vezi sa profesionalnom etikom kojih se poslanici moraju pridržavati prilikom obavljanja funkcije, odnosa sa ostalim poslanicima, institucijama i društvom. U tom smislu, poslanik je u obavezi da djeluje u skladu sa svečanom zakletvom koju je položio prilikom stupanja na dužnost. Pored toga, poslanik je u obavezi da djeluje u skladu sa Ustavom, Poslovníkom i ostalim aktima.

---

¹⁵ Rules on Procedure of the Saeima, Annex Code of Ethics for Members of the Saeima of the Republic of Latvia, adopted on 2 March 2006, last amended on 19 January 2012 <http://www.saeima.lv/en/legislation/rules-of-procedure>

Kodeksom je predviđeno da je poslanik moralno odgovoran društvu za aktivnosti koje obavlja (govor, glasanje i sl), kao i da ne može koristiti pritisak vladinih zvaničnika, partija ili ostalih lica kao izgovor za glasanje protiv savjesti. Poslanik priznaje svoje greške i nastoji da ih ispravi. Osim toga, poslanik je u obavezi da izbjegava upotrebu riječi, gestova i drugih radnji koje mogu biti uvredljive, te da ne koristi uvredljive ili neprikladne izjave koje mogu narušiti ugled Parlamenta. Poslanik zasniva odluke na činjenicama i njihovoj ispravnoj interpretaciji, kao i na logičnim argumentima.

Jedan od principa Kodeksa je i to da poslanik ne smije davati izjave i podržavati radnje koje se mogu posmatrati kao podsticanje nelegalnih aktivnosti. Poštovanje principa ljudskih prava i zabrana pozivanja na rasu, rod, boju kože, nacionalnost, jezik, vjersko opredjeljenje, društveno porijeklo ili zdravstveno stanje kako bi se opravdali argumenti takođe su sadržani u Kodeksu.

U skladu sa Kodeksom, poslanik ne smije dozvoliti postojanje konflikta ličnih ili nacionalnih interesa i mora nastojati da izbjegava situacije koju mogu stvoriti utisak da takav konflikt postoji. Takođe, dužan je da odbija pozive, da ne učestvuje na događajima i izbjegava sve ostale situacije koje mogu predstavljati osnov za sumnju da postoji konflikt interesa ili koje mogu naškoditi ugledu Parlamenta.

Kodeksom je regulisano i pitanje učešća u anketnom odboru, pa je, u tom kontekstu, poslanik u obavezi da se uzdržava od učešća u odboru ukoliko se njegova aktivnost tiče pitanja ili perioda koji su predmet istrage.

Poslanik ne može koristiti sopstveni uticaj kako bi nelegalno uticao na to da institucije državne uprave donesu pozitivnu odluku. Osim toga, predviđeno je da se mora uzdržavati od upotrebe povjerljivih informacija prikupljenih u okviru vršenja mandata za ličnu korist ili za korist osobe koja ima veze sa njim. Imovinu i sredstva dodijeljene u svrhu obavljanja funkcije, poslanik koristi na što je moguće ekonomičniji način.

Kodeks predviđa da poslanik treba da bude pristojno odjeven i uredan za vrijeme boravka u zgradi Parlamenta. Osim toga, poslanik se ne smije pojavljivati na javnim mjestima ukoliko je pod dejstvom alkohola ili psihoaktivnih supstanci ili ukoliko izgleda pretjerano nedolično i nepristojno.

Poslanik je dužan da se sa ljubaznošću ophodi prema zaposlenima u Parlamentu i ostalim državnim ili lokalnim institucijama, kao i prema svim članovima društva, kao i da održava i stiče znanje o demokratskoj i političkoj kulturi o svojoj i ostalim državama, usavršava znanje u oblasti retorike i upotrebe letonskog jezika. Poslanik se, takođe, mora uzdržavati od hvalisanja za govornicom. U

privatnom životu, poslanik ne smije narušiti ugled Parlamenta ili izazvati sumnju u vezi sa svojom sposobnošću da časno vrši dužnost poslanika.

U pogledu odnosa poslanika i društva, Kodeks predviđa da je poslanik u obavezi da redovno održava otvorene veze sa društvom, kao i da saraduje sa predstavnicima društva i masovnih medija. Poslanik ne može izbjeći odgovore na pitanja, osim ako se pitanja tiču povjerljivih informacija ili informacija u vezi sa privatnim životom.

Za sprovođenje Etičkog kodeksa nadležni su Odbor za mandat, etiku i prijave Parlamenta Letonije i Biro za sprečavanje i borbu protiv korupcije¹⁶.

U skladu sa Poslovníkom Parlamenta Letonije, Odbor za mandat, etiku i prijave nadležan je za praćenje poštovanja Etičkog kodeksa poslanika i razmatranje slučajeva u vezi sa kršenjem Etičkog kodeksa.

Odbor pokreće radnju u vezi sa kršenjem Etičkog kodeksa najkasnije nedjelju dana nakon što poslanik, grupa poslanika ili parlamentarna grupa podnese prijavu u pisanoj formi u kojoj se navodi priroda datog slučaja i obrazlaže kršenje Etičkog kodeksa. Osim toga, prijava može sadržati dokaze, ukoliko ih podnositelj posjeduje, kao i činjenice koje mogu biti značajne za razmatranje slučaja. Ukoliko nedostaju suštinske informacije, prijava se vraća podnosiocu kako bi je dopunio.

Odbor za mandat, etiku i prijave počinje razmatranje slučaja kršenja Kodeksa najkasnije nedjelju dana od dana pokretanja slučaja. Nakon pokretanja slučaja, Odbor bez odlaganja šalje dokument o pokretanju postupka i kopiju prijave poslaniku čija aktivnost predstavlja osnovu za pokretanje slučaja kršenja Etičkog kodeksa.

Odbor razmatra slučaj kršenja Etičkog kodeksa na sastanku otvorenom za javnost najkasnije dvije sedmice od dana pokretanja slučaja. Sastanak može biti zatvoren za javnost na zahtjev 2/3 članova Odbora. Predlog za održavanje sastanka zatvorenog za javnost može podnijeti svaki član Odbora.

---

¹⁶ Biro za sprečavanje i borbu protiv korupcije (The Corruption Prevention and Combating Bureau) je posebna nezavisna državna institucija koja ima za cilj borbu protiv korupcije na sveobuhvatan i koordiniran način kroz sprečavanje, istragu i obrazovanje. Biro je osnovan 2002. godine i odgovoran je Vladi, odnosno premijeru Letonije. Izvor: The Corruption Prevention and Combating Bureau (KNAB) <http://www.knab.gov.lv/en/knab/> (29.7.2013)

U slučaju da utvrdi da je došlo do kršenja Etičkog kodeksa, Odbor može preduzeti sljedeće aktivnosti:

- uputiti usmeno upozorenje poslaniku koje ulazi u zapisnik Odbora;
- uputiti poslaniku upozorenje u pisanoj formi;
- uputiti upozorenje u pisanoj formi, objaviti ga na plenarnoj sjednici i objaviti odluku Odbora u Službenom listu.

Osim toga, u Letoniji se primjenjuje Zakon o sprečavanju konflikta interesa u aktivnostima javnih funkcionera¹⁷ koji se, takođe, odnosi na poslanike i pruža pravnu osnovu za regulisanje pitanja poput određenih ograničenja i zabrana za javne funkcionere (primanje poklona i procedura registracije pokolona, prihvatanje donacija), sprečavanja konflikta interesa, izjave o finansijskom statusu javnih funkcionera, te ograničenja i obaveza poslanika u vezi sa aktivnostima u oblasti biznisa. Zakon predviđa detaljnu proceduru za podnošenje izjava o finansijskom statusu javnih funkcionera (uključujući poslanike) prilikom stupanja na dužnost, jednom godišnje i po završetku mandata. U cilju zaštite ličnih podataka, izjave o finansijskom statusu sadrže dio koji je dostupan javnosti i dio koji nije dostupan javnosti (na primjer, mjesto prebivališta i lični identifikacioni broj funkcionera, članova njegove porodice i ostalih lica koja su navedena u izjavama).

2.5 Parlament Malte

Pravni osnov etičkih principa poslanika Parlamenta Malte¹⁸ zasniva se na Etičkom kodeksu poslanika koji je po prvi put usvojen u junu 1995. godine nizom izmjena i dopuna Propisa Parlamenta o privilegijama i ovlašćenjima (*Privileges and Powers Ordinance*).

Etički kodeks Parlamenta Malte definiše standarde ispravnog ponašanja poslanika kao izabranih predstavnika naroda koji služe svojoj zemlji u vrhovnoj demokratskoj instituciji, odnosno Parlamentu. Novina ne leži u samim standardima, budući da se od svakog poslanika očekuje da se ponaša u skladu sa dostojanstvom ustanove u kojoj obavlja funkciju, već u činjenici da su ova pravila ponašanja sada kodifikovana, čime se obezbjeđuje dodatni instrument pomoću kojeg se povećava nadzor javnosti, a time i odgovornost poslanika. Kodeks, takođe, uvodi Registar interesa poslanika koji sadrži lične informacije koje podnosi svaki poslanik,

---

¹⁷ Law on Prevention of Conflict of Interest in Activities of Public Officials, consolidated text with amending laws of 8 May 2003, 15 December 2005, 14 September 2006, 7 June 2007, 13 November 2008, 26 March 2009, 12 November 2009, 27 May 2010, 30 September 2010.

http://www.knab.gov.lv/uploads/eng/on_prevention_of_conflict_of_interest_in_activities_of_public_officials.pdf (18.6.2013)

¹⁸ Code of Ethics of Members of the House of Representatives <http://www.parlament.mt/codeofethics-mp?!=1>

pri čemu neke od tih informacija do sada nijesu bile dostupne javnosti. Kodeks predstavlja još jedan korak Parlamenta Malte u pravcu jačanja demokratskih vrijednosti u zemlji.

Poslanik Parlamenta u svakom trenutku, unutar i izvan Parlamenta, mora da se ponaša na način koji odražava ugled i dostojanstvo Parlamenta. Poslanik treba da odražava duh Parlamenta, da poštuje pravila Parlamenta, kao i pravila odbora čiji je član sadržana u Poslovniku ili bilo kojoj rezoluciji Parlamenta. Takođe, poslanik ne može primiti nikakvu naknadu ili kompenzaciju za bilo kakav rad, osim službene naknade kao poslanik. Poslanik je dužan da iznosi pritužbe svojih birača i da ih predstavi vladinim organima. Takođe, od poslanika se očekuje da ne vrši bilo kakav neprimjeren uticaj, prijetnje ili pritiske prilikom obavljanja dužnosti.

Svaki poslanik Parlamenta godišnje, u vrijeme kada odredi predsjednik Parlamenta, treba da, za Registar koji vodi predsjednik Parlamenta i koji je dostupan javnosti, dostavi podatke u vezi sa:

- vrstom posla i profesijom koju obavlja, a ako je zaposlen i identitetom poslodavca;
- nepokretnom imovinom, imovinom supružnika (ako su je stekli zajedno), maloljetnog djeteta i, ukoliko želi, načinom sticanja i korišćenja imovine;
- akcijama u komercijalnim preduzećima, investicijama, uključujući novac deponovan u bankama i bilo koji drugi vid finansijskog interesa;
- direktorskom ili bilo kojom drugom zvaničnom pozicijom u komercijalnim preduzećima, udruženjima, upravnim odborima i drugim grupama, čak i volonterskim udruženjima.

Poslanik Parlamenta, koji ima profesionalni interes, uključujući pružanje konsultantskih usluga, upravljanje ili bilo koji vid finansijske ili druge povezanosti sa licima, grupama ili kompanijama koje imaju direktan interes u vezi sa zakonodavnim prijedlozima koje razmatra Parlament, mora da upozna Parlament sa svojim interesom prije glasanja na drugom čitanju o prijedlogu zakona. Poslanik ne može da prima poklone od lica, grupa ili preduzeća koje imaju ili su imale bilo kakav direktan ili indirektan interes u vezi sa zakonodavnim prijedlozima koje razmatra Parlament. Takođe, poslanik ne može prihvatiti nikakav honorar za govor, pisanu riječ, publikovanje ili druge slične aktivnosti od bilo kojeg lica, organizacije ili preduzeća koji prelazi uobičajenu vrijednost za takve usluge.

Ukoliko je poslanik Parlamenta u posjeti nekoj drugoj zemlji koju u potpunosti ili djelimično finansira pojedinac, grupa ili preduzeće koje ima direktan interes u vezi sa zakonodavnim prijedlozima koje razmatra Parlament, treba tu činjenicu da navede u javno dostupnom Registru koji vodi predsjednik. Poslanik treba da predsjednika i nadležne organe obavijesti o bilo kakvim oblicima korupcije, pritisaka ili neprijatnog uticaja trećih lica na njegovo ponašanje kao poslanika.

Poslanik se ne može pozivati na poslaničku funkciju prilikom obavljanja profesionalne, stručne ili poslovne funkcije na način koji podrazumijeva sticanje nezasluzene koristi.

2.6 Parlament Njemačke

Pravni okvir za ponašanje poslanika Parlamenta Njemačke čine Poslovník¹⁹ i Kodeks ponašanja za poslanike²⁰.

U skladu sa Poslovníkom Parlamenta Njemačke, Parlament je usvojio Kodeks ponašanja za poslanike Bundestaga koji predstavlja sastavni dio Poslovníka, odnosno dat je kao prilog u Poslovníku.

U kontekstu obaveze pružanja informacija, Kodeksom ponašanja predviđeno je da su poslanici Bundestaga u obavezi da, u vezi sa periodom prije nego što su postali poslanici, u pisanoj formi obavijeste predsjednika Bundestaga o zanimanju kojim su se bavili, aktivnostima u svojstvu članova izvršnog odbora, nadzornog odbora, upravnog odbora, savjetodavnog odbora ili drugog organa privrednog društva ili subjekta koji posluje u nekoj drugoj zakonskoj formi, te aktivnostima u svojstvu člana izvršnog odbora, nadzornog odbora, upravnog odbora, savjetodavnog odbora ili drugog organa preduzeća ili institucije koje podliježu javnom pravu.

Dalje, poslanici su u obavezi da obavijeste predsjednika Parlamenta u pisanoj formi o aktivnostima u kojima su bili angažovani ili koje su obavljali ili ugovorima koji ih obavezuju tokom obavljanja poslaničkog mandata, odnosno:

- aktivnostima u kojima su bili angažovani uz naknadu za obavljanje funkcije, bilo putem samozapošljavanja ili na poslovima uz redovnu mjesečnu platu. Aktivnosti uključuju, na primjer, nastavak zanimanja kojim su se bavili prije nego što su postali poslanici, kao i konsultantske usluge, pružanje stručnih mišljenja ili aktivnosti pisanja ili predavanja. Međutim, poslanici nijesu u obavezi da obavijeste predsjednika Parlamenta o naknadama primljenim za pružanje stručnih mišljenja, pisanje ili držanje predavanja kada dogovoreni prihod ne prelazi iznos od 1.000 eura mjesečno ili 10.000 eura godišnje;
- aktivnostima u svojstvu članova izvršnog odbora, nadzornog odbora, upravnog odbora savjetodavnog odbora ili drugih organa privrednog društva ili subjekta koji posluje u nekoj drugoj zakonskoj formi;
- aktivnostima u svojstvu članova izvršnog odbora, nadzornog odbora, upravnog odbora, savjetodavnog odbora ili drugog organa preduzeća ili institucije koje podliježu javnom pravu;

---

¹⁹ Rules of Procedure of the German Bundestag <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80060000.pdf>

²⁰ Annex 1 *Code of Conduct for Members of the German Bundestag* of the Rules of Procedure of the German Bundestag

- aktivnostima u svojstvu članova izvršnog odbora ili drugog upravnog ili savjetodavnog odbora, kluba, udruženja ili slične organizacije ili fondacije koja nije samo od lokalnog značaja;
- postojanju ili sklapanju ugovora na osnovu kojeg se poslanicima dodjeljuju određene aktivnosti ili materijalna naknada tokom ili nakon mandata u Parlamentu;
- udjelu u akcionarskom ili ortačkom društvu, ukoliko to dovodi do značajnog ekonomskog uticaja u kompaniji.

Što se tiče aktivnosti ili ugovora za koje postoji obaveza dostavljanja informacija o pomenutim aktivnostima, Kodeks predviđa da se iznos prihoda po tom osnovu prijavljuje ukoliko prelazi iznos od 1.000 eura mjesečno ili 10.000 eura godišnje.

Predsjednik Parlamenta izdaje propise o sadržaju i obimu obaveze za dostavljanje informacija, nakon što se Prezidijumu²¹ i predsjednicima parlamentarnih grupa pruži prilika da daju komentare. Obaveza da se dostavljaju informacije ne uključuje informisanje o činjenicama koje se odnose na treće strane u pogledu kojih poslanik može da se pozove na zakonsko pravo da odbije da predoči dokaze ili na dužnost da ne otkriva povjerljive informacije. U takvim slučajevima, predsjednik Parlamenta može navesti u propisima da se obaveza pružanja informacija mora ispuniti tako da predviđena prava ne budu povrijeđena.

U skladu sa Kodeksom ponašanja, izjava o interesu mora biti dostavljena predsjedniku u roku od tri mjeseca od dana kada poslanik preuzme dužnost ili kada dođe do promjena tokom poslaničkog mandata.

Kodeks sadrži pravilo u vezi sa advokatskim poslovima poslanika, pa u tom smislu predviđa da su poslanici koji za naknadu zastupaju Saveznu Republiku Njemačku na sudu ili van njega u obavezi da obavijeste predsjednika Parlamenta o tome, ukoliko naknada prelazi minimum koji propiše predsjednik. Takođe, poslanici koji, za naknadu, zastupaju treću stranu, na sudu ili van suda, protiv Savezne Republike Njemačke dužni su da o tome obavijeste predsjednika ukoliko naknada prelazi minimum koji propiše predsjednik.

Informacije koje poslanici dostavljaju u skladu sa navedenim pravilima objavljuju se u Službenom listu i na internet stranicama njemačkog Parlamenta. Kada su u pitanju informacije o prihodima koje se dostavljaju, svaki prijavljeni slučaj koji spada u jednu od tri kategorije se, u zavisnosti od nivoa dobijenih prihoda i kategorija prihoda, objavljuje. U prvu kategoriju spadaju jednokratni ili redovni mjesečni prihodi između 1.000 i 3.500 eura. U drugu kategoriju spadaju prihodi do 7.000 eura, dok u treću kategoriju spadaju prihodi koji prelaze iznos od 7.000 eura, pri čemu se označava iznos koji predstavlja redovni mjesečni prihod. Kada se neredovni

---

²¹ Prezidijum čine predsjednik i potpredsjednici Parlamenta.

prihod od neke aktivnosti prijavljuje tokom kalendarske godine, izračunava se iznos na godišnjem nivou i objavljuje u kategoriji prihoda za datu godinu.

Što se tiče donacija, Kodeksom je predviđena obaveza poslanika da posjeduju poseban račun za sve novčane donacije i sve vrste poklona materijalne prirode koje dobijaju za obavljanje političke aktivnosti. Poslanik je dužan da obavijesti predsjednika Parlamenta o svim donacijama u vrijednosti iznad 5.000 eura za jednu kalendarsku godinu, uz navođenje imena i adrese donatora i ukupnog dobijenog iznosa. Predsjednik Parlamenta objavljuje donacije čija vrijednost pojedinačno ili u slučaju nekoliko donacija istog donatora prelazi 10.000 eura u jednoj kalendarskoj godini, uz navođenje iznosa i porijekla.

Pokloni materijalne prirode tretiraju se na isti način kao i novčane donacije. Pokloni materijalne prirode koji se dobiju u vezi sa međuparlamentarnim ili međunarodnim aktivnostima ili učešćem na događajima na kojima se iznose stavovi Parlamenta ili parlamentarnih grupa ne smatraju se donacijama. Međutim, postoji obaveza prijavljivanja poklona. Pokloni materijalne prirode koje poslanik dobije kao gost prilikom vršenja mandata prijavljuju se i predaju predsjedniku Parlamenta. Poslanik može da zadrži poklon ukoliko Saveznom trezoru (*Federal Cash Office*) uplati gotovinski iznos ekvivalentan vrijednosti poklona. Obavještenje o poklonu nije potrebno ukoliko materijalna vrijednost poklona ne prelazi iznos predviđen propisima koje izdaje predsjednik. Predsjednik, u dogovoru sa Prezidijumom, donosi odluku o korišćenju prijavljenih poklona koje su poslanici dobili kao gosti, kao i nezakonito prihvaćenih donacija.

U skladu sa Kodeksom, poslanik se ne može pozivati na funkciju poslanika prilikom obavljanja aktivnosti koje su u vezi sa zanimanjem ili poslovanjem. Svaki poslanik koji prima naknadu za aktivnosti u vezi sa pitanjem koje se razmatra na odboru u obavezi je da, prije početka diskusije, objavi kao član tog odbora svaku vezu između tih interesa i teme koja će se razmatrati, ukoliko to nije očigledno iz informacije koja se, kao što je već navedeno, objavljuje u Službenom listu i na internet stranicama Bundestaga. U slučaju sumnje, poslanik je dužan da provjeri, pri tom tražeći dodatne informacije od predsjednika, koje su njegove dužnosti koje proizlaze iz Kodeksa ponašanja.

Posljednji član Kodeksa sadrži odredbe u vezi sa procedurom u slučaju nepoštovanja Kodeksa. Stoga, ukoliko postoje indicije da poslanik nije ispunio svoje dužnosti u skladu sa Kodeksom ponašanja, predsjednik prvo saslušava poslanika, a zatim pokreće postupak činjenične i zakonske provjere okolnosti slučaja. Predsjednik može zahtijevati dodatne informacije od poslanika, s ciljem razjašnjavanja situacije. Osim toga, predsjednik može zahtijevati od predsjednika parlamentarne grupe kojoj poslanik pripada da iznese svoj stav.

Ukoliko predsjednik, nakon ispitivanja činjenica, smatra da dati slučaj predstavlja manje ozbiljan slučaj ili slučaj neznatnog nemara (npr. nedostavljanje informacija prije isteka datog roka), poslanik dobija ukor. Kada to nije slučaj, predsjednik obavještava Prezidijum i predsjednike parlamentarnih grupa o rezultatu ispitivanja. Nakon što sasluša poslanika, Prezidijum navodi da li je došlo do nepoštovanja Kodeksa ponašanja. Izjava Prezidijuma da poslanik nije ispoštovao obaveze u skladu sa Kodeksom ponašanja, bez obzira na dalje sankcije, objavljuje se u formi štampanog materijala. Izjava kojom se potvrđuje da nije došlo do kršenja Kodeksa objavljuje se na zahtjev poslanika o kojem je riječ.

U slučaju da postoji nagovještaj da neki član Prezidijuma ili predsjednik parlamentarne grupe nije ispunio obaveze, poslanik ne prisustvuje sjednici u okviru ovog postupka. Umjesto saslušanja predsjednika parlamentarne grupe, održava se saslušanje njegovog zamjenika. Ukoliko postoji nagovještaj da predsjednik nije ispoštovao svoje obaveze, njegov zamjenik djeluje u skladu sa odredbama koje se primjenjuju na poslanike u slučaju nepoštovanja Kodeksa. Nakon ponovnog saslušanja poslanika koji nije ispoštovao obaveze izvještavanja, Prezidijum može odlučiti o izricanju prisilne novčane kazne. Nivo novčane kazne zavisi od ozbiljnosti datog slučaja i stepena prestupa. Novčana kazna ne može preći 50% godišnje poslaničke naknade. Predsjednik odlučuje o nivou novčane kazne. Na zahtjev poslanika, omogućava se plaćanje kazne u ratama.

U slučajevima koji su obuhvaćeni Zakonom o poslanicima Bundestaga²², predsjednik nakon što sasluša poslanika, pokreće činjeničnu i pravnu istragu. Istraga o tome da li je zauzvrat pružena neprikladna usluga zasniva se na nivoima naknade koji bi se mogli tipično očekivati, pri čemu se ispituje da li su pribavljene koristi i pružene usluge u očiglednoj nesrazmjeri. Mjere u skladu sa ovim odredbama mogu se preduzeti samo u roku od tri godine od prijema poklona ili materijalne koristi. Predsjednik može od poslanika tražiti da dostavi dodatne informacije kako bi objasnio i pojasnio činjenice slučaja, te da zatraži izjavu od predsjednika parlamentarne grupe kojoj taj poslanik pripada. Ukoliko predsjednik smatra da vjeruje da je isplaćena neprihvatljiva naknada, obavještava Prezidijum i predsjednike parlamentarnih grupa o rezultatima istrage. Nakon što sasluša poslanika, Prezidijum utvrđuje da li je došlo do kršenja Zakona o poslanicima Bundestaga. Predsjednik utvrđuje to pravo putem upravnog akta u skladu sa Zakonom o poslanicima Bundestaga. Bez obzira na dalje sankcije u skladu sa Zakonom o poslanicima Bundestaga, izjava u kojoj se navodi da je poslanik povrijedio dužnosti u skladu sa Zakonom o poslanicima Bundestaga objavljuje se kao štampani materijal. Izjava da nije došlo do kršenja može se objaviti na zahtjev poslanika.

---

²² Zakon o poslanicima Bundestaga, član 44, stav 2, predviđa da poslanik ne može primiti bilo kakvu naknadu ili drugu materijalnu korist osim onih predviđenih zakonom.

Poslovnik Parlamenta Njemačke, takođe, sadrži odredbe u vezi sa ponašanjem poslanika i održavanjem reda na sjednicama, te je stoga predviđeno da predsjednik Parlamenta može upozoriti govornike koji se udalje od teme o kojoj se raspravlja i pozvati na poštovanje reda poslanike koji prekrše red. Ukoliko je, za vrijeme izlaganja, govornik tri puta dobio opomenu da se drži teme rasprave ili je pozvan na red treći put, predsjednik mu mora naložiti da prekine izlaganje i ne može mu, tokom ostatka rasprave, dati pravo da govori na istu temu.

U slučaju ozbiljnog kršenja reda ili nepoštovanja ugleda Parlamenta, predsjednik može izreći novčanu kaznu poslaniku u iznosu od 1.000 eura. Osim toga, Poslovnikom je predviđeno da predsjednik može narediti poslaniku koji je počinio ozbiljno kršenje reda da napusti salu do kraja sjednice, čak i ako prethodno nije dobio opomenu u vezi sa poštovanjem reda. Prije završetka sjednice, predsjednik objavljuje na koji period je poslanik suspendovan. Poslanik može biti suspendovan najviše na period do trideset dana zasijedanja. Takođe, jedna od mjera za nepoštovanje reda na sjednici je i privremeno udaljenje poslanika sa sjednice, odnosno suspenzija. Tokom trajanja suspenzije poslanik se isključuje i sa sjednica odbora.

2.7 Parlament Poljske

Pravni osnov za uređenje pitanja etičkog postupanja poslanika Parlamenta Poljske zasniva se na Ustavu Republike Poljske²³, poslovnicima donjeg i gornjeg doma Parlamenta Poljske²⁴, Rezoluciji donjeg doma Parlamenta „Etički principi poslanika“²⁵ i Aktu o vršenju mandata poslanika oba doma Parlamenta iz 1996. godine²⁶.

Ustav Republike Poljske i Akt o vršenju mandata poslanika oba doma Parlamenta propisuju da poslanik ne može istovremeno obavljati funkciju predsjednika Nacionalne banke Poljske, predsjednika Vrhovnog savjeta za kontrolu, komesara za prava građana, komesara za dječija prava ili njihovih zamjenika, člana Savjeta za monetarnu politiku, člana Nacionalnog savjeta za radio i

---

²³ The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April, 1997, <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> (17. 6. 2013)

²⁴ The Rules and Regulations of the Senate <http://www.senat.gov.pl/en/about-the-senate/regulamin-senatu/> (17. 6. 2013) The Standing Orders of the Sejm of the Republic of Poland <http://legislationline.org/download/action/download/id/831/file/87114cc7b009b8f0f06ad8308873.htm/preview> (17. 6. 2013)

²⁵ Principles of Deputies' Ethics, Resolution of the Sejm of the Republic of Poland of 17 July 1998 http://transparency.ee/cm/files/zasady_etyki_poselskiej_wersja_angielska.pdf (10. 6.2013)

²⁶ The Act of 9th May 1996 on the Exercise of the Mandate of a Deputy or Senator http://publicofficialsfinancialdisclosure.worldbank.org/sites/fdl/files/assets/law-library-files/Poland_MPs%20and%20Senators%20Mandate%20Act_1996_en.pdf (17. 6. 2013)

televizijsko emitovanje, ambasadora ili zaposlenog u Službi Sejma, Senata ili predsjednika Republike ili zaposlenog u vladinoj ili lokalnoj administraciji. Sudija, javni tužilac, službenik u administraciji suda ili javnog tužioca, funkcioner u državnoj službi, profesionalni vojnik, službenik policije ili službe javne zaštite ne mogu vršiti mandat poslanika. Ustav propisuje da ostale zabrane u vezi sa vršenjem mandata poslanika uporedo sa drugom javnom funkcijom mogu biti propisane statutom.

Akt o vršenju mandata poslanika oba doma Parlamenta iz 1996. godine propisuje da poslanici oba doma treba da vrše mandat poštujući ime i ugled Sejma. Takođe, Akt predviđa da poslanici oba doma treba da obavještavaju birače o radu i aktivnostima organa u koji su izabrani. Poslanici oba doma Parlamenta treba da obavijeste predsjednika doma o namjeri da preduzmu dodatne aktivnosti, izuzev aktivnosti koje spadaju u autorska i srodna prava. Takođe, ne mogu preduzeti dodatne aktivnosti ili primiti poklone koji bi narušili povjerenje birača i ne mogu sami ili sa drugim licima obavljati dodatne ili poslovne aktivnosti koje bi značile korišćenje poslaničke funkcije za ostvarivanje ličnog interesa. Poslanici ne mogu sami ili sa drugim licima sprovoditi komercijalne aktivnosti za ostvarivanje ličnog interesa, korišćenjem državne ili opštinske imovine. Poslanici, između ostalog, ne mogu biti članovi upravnih, nadzornih ili revizorskih tijela. Izbor ili imenovanje poslanika u takva tijela ukida se po sili zakona. Ukoliko je na tu funkciju izabran ili imenovan prije početka vršenja mandata poslanik je obavezan da se odrekne te poziciji ili funkcije. Ukoliko to ne učini, ta pozicija ili funkcija će biti ukinuta po sili zakona tri mjeseca od dana polaganja zakletve.

Poslanici ne mogu posjedovati više od 10% dionica ili akcija u komercijalnim preduzećima koja su u partnerstvu sa državnim ili opštinskim pravnim licima ili preduzećima u kojima takva lica učestvuju. Ukoliko dionice ili akcije prelaze taj prag, poslanici treba da se odreknu toga dijela prije prve sjednice doma, u suprotnom neće uživati osnovna prava (pravo glasa, pravo na dividendu, pravo na raspodjelu sredstava, pravo preče kupovine). Kršenje ovih pravila uključuje odgovornost u skladu sa propisima.

Poslanici oba doma su obavezni da daju izjavu u vezi sa finansijskim statusom, odnosno ličnom i zajedničkom imovinom stečenom u bračnoj zajednici. Finansijska izjava treba da sadrži sljedeće podatke:

- novčana sredstva, nepokretnosti, učešće u javnim preduzećima ili komercijalnim partnerstvima, dionice ili akcije u komercijalnim preduzećima, imovina stečena u sklopu Državnog trezora ili drugih državnih pravnih lica, lokalnim organima vlasti, njihovim udruženjima ili opštinskim pravnim licima, koja može biti prodana na tenderu i podaci o sprovođenju poslovnih aktivnosti i pozicije koje imaju u komercijalnim kompanijama;
- prihod ostvaren po osnovu radnog odnosa ili druge aktivnosti;

- pokretna imovina u vrijednosti preko 10.000 zlota (2.370 eura)²⁷;
- novčani dugovi u vrijednosti preko 10.000 zlota, uključujući iznose kredita i zajmova, kao i uslove pod kojima su dodijeljeni.

Izjava se podnosi predsjedniku doma i to u dvije kopije:

- do dana polaganja zakletve sa informacijama o prestanku komercijalnih aktivnosti koje podrazumijevaju korišćenje sredstava iz Državnog trezora ili sredstava lokalnih organa vlasti za potrebe izbora poslanika, kao i informacijama o posjedovanju sredstava Državnog trezora ili lokalnih organa vlasti;
- do 30. aprila svake godine, informacije za period do 31. decembra prethodne godine sa kopijom dokumenta u vezi sa povraćajem poreza;
- mjesec dana prije dana raspisivanja novih izbora za Parlament.

Kopija izjave dostavlja se predsjednicima oba doma i poreskoj službi u mjestu prebivališta poslanika. Informacije sadržane u izjavi su javne, izuzev podataka koji se odnose na kućnu adresu poslanika ili lokaciju imovine. Predsjednici oba doma treba da objave podatke sadržane u izjavi o imovinskom statusu. Podaci treba da budu dostupni javnosti u elektronskoj formi. Analizu podataka sadržanih u izjavi vrši relevantni odbor kojeg imenuje dom i relevantna poreska služba. Tijela koja analiziraju podatke ovlašćena su da uporede datu izjavu sa ranije podnijetom i kopijom godišnjeg povraćaja poreza. Rezultati analize predstavljaju se prezidijumima oba doma. Kontrolu preciznosti i tačnosti podataka vrši Centralni biro za antikorupciju. Izjava se čuva šest godina. Nepodnošenje izjave uzrokuje snošenje odgovornosti u skladu sa propisima i gubitak prava na platu dok se izjava ne podnese. Neistine i prikrivanje istine u izjavi uzrokuju krivičnu odgovornost. Obrazac Izjave o finansijskom statusu je sastavni dio Akta o vršenju mandata poslanika oba doma Parlamenta.

Akt predviđa uvođenje Registra interesa koji treba da sadrži interese poslanika oba doma i njihovih supružnika.²⁸ Pravila koja se odnose na antikorupciju i tiču se zabrane obavljanja više javnih funkcija obuhvaćena su i drugim aktima, uključujući na primjer to da poslanik ne može obavljati poslanički mandat uporedo sa funkcijom predsjednika opštine ili odbornika u skupštini opštine.²⁹

²⁷ 1€=4, 21PLN (poljska novčana valuta), 31.07.2013 <http://www.oanda.com/currency/converter/>

²⁸ Poslanici, za potrebe Registra, treba da pruže sljedeće informacije: sve funkcije i aktivnosti koje obavljaju u državnoj službi, kao i privatnim institucijama i po osnovu kojih primaju naknadu, kao i privatni biznis; podatke o finansijskoj podršci javnim aktivnostima koje sprovodi; donacije od stranih ili domaćih lica, ukoliko je njihova vrijednost iznad 50% najniže naknade zaposlenog za rad koja je stupila na snagu u decembru prethodne godine i koju određuje ministar rada i socijalne politike u skladu sa Zakonom o radu; putovanje u zemlji i inostranstvu koje nije povezano sa vršenjem javne funkcije, ukoliko troškove ne pokriva poslanik, njegova suprug/a, institucija u kojoj je zaposlen, politička partija, udruženje ili fondacija čiji je član. Informacije u vezi sa učešćem u tijelima fondacija, komercijalnih preduzeća ili korporacija treba da budu dostavljene, čak i ako ne stvaraju novčane koristi. Prilikom pružanja informacija poslanik je

Donji dom parlamenta Poljske je 17. jula 1998. godine usvojio Rezoluciju kojom su definisani etički principi kojih poslanici treba da se pridržavaju.³⁰ Rezolucijom je predviđeno da u skladu sa položenom zakletvom, poslanici Sejma u vršenju javne funkcije priznaju postojeći pravni poredak kao obavezujući, saglasni su da se pridržavaju opšteprihvaćenih etičkih principa i zajedno dijele brigu za opšte dobro zemlje. Poslanik treba da postupa na način dostojan funkcije koju obavlja, poštujući sljedeće principe:

- Nepriistrasnost;
- Otvorenost;
- Objektivnost;
- Poštovanje ugleda i imena Sejma;
- Odgovornost.

Poslanik treba da predstavlja javni interes. Ne treba da koristi svoju funkciju kako bi ostvario ličnu korist ili korist za bliske osobe, niti da uživa benefite koji bi mogli uticati na njegove aktivnosti kao poslanika (princip nepristrasnosti). Kada donese odluku, poslanik treba da bude što je moguće više otvoren prema javnosti. Treba da objavi bilo kakvu vezu između ličnih interesa i odluka u čijem donošenju učestvuje (princip otvorenosti). Poslanik treba da izvršava obaveze na odgovarajući način i, gdje je to moguće, vrši izbore na osnovu zasluga (princip objektivnosti). Poslanik treba da izbjegava ponašanje koje bi narušavalo ugled i ime Sejma. Treba da poštuje ime i ugled Sejma. Poslanik je odgovoran za svoje odluke i aktivnosti. Treba da poštuje obavezujuće nadzorne procedure (princip odgovornosti). Poslanik može da bude odgovoran za kršenje Etičkih principa poslanika u skladu sa odredbama Poslovnika Sejma.

Odbor za pravila, etiku i poslove senatora je stalni odbor i čine ga poslanici gornjeg doma Parlamenta. Odbor razmatra sljedeća pitanja: prijedloge u vezi sa parlamentarnim imunitetom, aktivnostima u vezi sa prijedlozima za pozivanje poslanika na ustavnu odgovornost pred sudom, uslove za vršenje poslaničkog mandata, prestanak mandata, ispitivanje propusta poslanika u vršenju

---

obavezan da obezbijedi precizne podatke. Sve promjene podataka treba da budu dostavljene u roku od 30 dana od dana promjene. Registar treba da bude dostupan javnosti. Registar poslanika donjeg doma vodi predsjednik donjeg doma, a Registar poslanika gornjeg doma predsjednik gornjeg doma. Godišnje, lice koje čuva Registar treba da ga objavi u posebnoj publikaciji. Ukoliko se ne objave informacije u Registru, snosi se odgovornost za propust u ispunjavanju obaveza u skladu sa Aktom.

²⁹ Act of 9th May 1996 on the Exercise of the Mandate of a Deputy or Senator http://publicofficialsfinancialdisclosure.worldbank.org/sites/fdl/files/assets/law-library-files/Poland_MPs%20and%20Senators%20Mandate%20Act_1996_en.pdf

³⁰ Rezolucija kojom su definisani etički principi poslanika donjeg doma Parlamenta Poljske odnosi se i na poslanike gornjeg doma poljskog Parlamenta.

određene dužnosti ili postupanje koje nije dostojno poslaničke funkcije i etičkih načela, analizu izjava o finansijskom statusu poslanika i dostavljanje rezultata analize Prezidijumu gornjeg doma³¹, aktivnosti poslanika, izražavanje mišljenja o pitanjima definisanim Poslovníkom, analizu žalbi i prijedloga upućenih gornjem domu i njegovim tijelima, i razmatranje pitanja koja se tiču funkcionisanja Službe gornjeg doma. U skladu sa članovima Poslovníka gornjeg doma, slučajeve gdje poslanik ne izvršava svoje dužnosti ili postupa na način koji nije u skladu sa dostojanstvom poslaničke funkcije, na osnovu prijedloga Prezidijuma gornjeg doma, razmatra Odbor za pravila, etiku i poslove senatora. Shodno tome, Odbor u vidu rezolucije može poslaniku skrenuti pažnju, izreći upozorenje ili ukor. Poslanik se može žaliti na rezoluciju Odbora Prezidijumu gornjeg doma u okviru 14 dana od dostavljanja rezolucije. Žalba se dostavlja predsjedniku gornjeg doma koji je predstavlja na sjednici Prezidijumu gornjeg doma. Odluka Prezidijuma je konačna.

Predsjednik gornjeg doma će ispitati slučajeve gdje senator remeti rad doma, Narodne skupštine ili njenih tijela očiglednim kršenjem odredaba značajnih pravila i propisa. Kao kaznu, predsjednik može narediti smanjenje zarade poslanika do jedne polovine mjesečnog iznosa zarade – za period koji ne prelazi tri mjeseca; takođe, može narediti smanjenje dnevnice do jedne polovine mjesečnog iznosa – za period koji ne prelazi tri mjeseca i ukidanje prava senatora na dnevnicu. Predsjednik određuje vremenski period u kojem će se primjenjivati kazna koja se odnosi na smanjenje plate i dnevnica, kao i iznos smanjenja. Poslanik se može žaliti Prezidijumu gornjeg doma u roku od 14 dana od dostavljanja odluke o sankciji. Žalba se dostavlja predsjedniku gornjeg doma koji je predstavlja na sjednici Prezidijuma gornjeg doma. Odluka Prezidijuma je konačna.³²

---

³¹ Prezidijum gornjeg doma Parlamenta Poljske čine predsjednik i potpredsjednici doma. Takođe, Prezidijum donjeg doma čine predsjednik i potpredsjednici doma.

³² Generalni sekretar, Zakonodavna služba i Služba za poslove senatora Odboru pružaju informacije i savjete. Generalni sekretar i Zakonodavna služba pružaju tumačenja Poslovníka Senata. Služba za poslove senatora senatorima pruža konsultacije, informacije i pravna mišljenja koja se tiču parlamentarnog mandata. Ova Služba je, takođe, odgovorna za vođenje Registra interesa poslanika i njihovih izjava o finansijskom statusu. Svim pitanjima u vezi sa istragama na osnovu žalbe povodom postupanja poslanika bavi se Odbor za pravila, etiku i poslove senatora. Izvor: Reply from the Senate of Poland to the request 1357 from the Knesset on Committee on Ethics and procedures to deal with breaches of the rules of conduct/ethics, January 20, 2010.

Odbor za etiku poslanika osnovan je 20. novembra 1997. godine i čine ga po jedan poslanik iz svakog kluba poslanika. Kandidati za članstvo u Odboru treba da budu osobe koje imaju besprekornu reputaciju i autoritet zasnovan na visokom moralu. Ovaj Odbor razmatra pitanja obuhvaćena Registrom interesa (u fusnoti 27 je opisan registar interesa). Osim toga, Odbor vrši analize izjava o finansijskom statusu poslanika i podnosi odgovarajuće izvještaje Prezidijumu donjeg doma. Takođe, razmatra slučajeve kršenja etičkih principa, odnosno postupanja koje nije u skladu sa dostojanstvom poslanika. Odbor može donijeti odluku o kaznenim mjerama poslanika ukoliko prekrše principe i to mjerom upozorenja, opomene i ukora. Poslanik kojem je izrečena kaznena mjera može uložiti žalbu na odluku Odbora Prezidijumu donjeg doma koji može poništiti ili podržati odluku Odbora. Odluka Prezidijuma je konačna i objavljuje se u publikaciji *Kronika Sejmowa* i na internet stranicama doma. Od početka četvrtog saziva donjeg doma (oktobar 2001-mart 2004), Odbor je razmotrio 140 slučajeva kršenja etičkih principa od strane poslanika. Odbor je u 42 slučaja identifikovao kršenje principa i donio odluku o kaznenim mjerama nad poslanicima. U ostalim slučajevima, Odbor je skrenuo pažnju poslanicima na njihovo neprimjereno ponašanje i svim poslanicima predstavio mišljenje u vezi sa tim, kako bi u budućnosti postupali na odgovarajući način. U nadležnost Odbora spada dopunjavanje etičkih principa. U slučaju sumnje u vezi sa određenim postupanjem, poslanik se može obratiti Odboru za savjet.

2.8 Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je, na 38. sjednici Predstavničkog doma, održanoj 22. i 29. oktobra 2008. godine, i na 23. sjednici Doma naroda, održanoj 4. decembra 2008. godine, usvojila Kodeks ponašanja poslanika i delegata u Parlamentarnoj Skupštini Bosne i Hercegovine.³³ Kodeks je donešen na temelju sljedećih uvjerenja:

- Zvaničnici izabrani na političke dužnosti moraju svoj rad i djelovanje podrediti zakonitosti i opštem javnom interesu, a u skladu s etičkim principima sadržanim u Kodeksu;

---

³³ Kodeks ponašanja poslanika i delegata u Parlamentarnoj Skupštini Bosne i Hercegovine, 4. decembra 2008. godine <https://www.parlament.ba/sadrzaj/about/ustav/docs/default.aspx?id=18791&langTag=bs-BA&pril=b>

- Nepoštovanjem tih principa narušava se kredibilitet Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, demokratija i temelji vladavine prava;
- Osnovni cilj usvajanja i promovisanja Kodeksa je jačanje povjerenja između izabranih predstavnika³⁴ građana;
- Cjelokupno civilno društvo mora biti uključeno u stvaranje klime povjerenja u rad Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine;
- Etičke obaveze izabranih predstavnika definisane Kodeksom doprinijeće da izabrani predstavnici zakonodavne vlasti obavljaju dužnost³⁵ savjesno i odgovorno, uz otvorenost i spremnost da odgovaraju javnosti za svoje odluke.

Cilj Kodeksa je uspostavljanje standarda ponašanja koji se očekuju od izabranih predstavnika u obavljanju njihovih dužnosti. Takođe, Kodeks omogućava građanima da se upoznaju sa standardima ponašanja koje s pravom mogu očekivati od izabranih predstavnika.

U skladu sa Kodeksom ponašanja poslanika i delegata u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, izabrani predstavnici obavljaju dužnost u skladu sa zakonom. Prilikom obavljanja dužnosti, izabrani zvaničnici djeluju isključivo u javnom interesu, a ne u ličnom, niti u interesu pojedinaca ili grupe pojedinaca radi postizanja direktne ili indirektno koristi.

Prilikom obavljanja dužnosti, izabrani predstavnici poštuju ovlašćenja drugih političkih i izabranih predstavnika, državnih službenika i zaposlenih lica. Izabrani predstavnici ne podstiču niti pomažu druge političke zvaničnike, državne službenike i zaposlene u vezi sa kršenjem principa utvrđenih Kodeksom prilikom obavljanja dužnosti.

U skladu sa Kodeksom, izabrani predstavnici se uvijek ponašaju na način kojim održavaju i dalje jačaju povjerenje javnosti u integritet Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i ne preduzimaju mjere kojima bi ugrozili ugled Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i funkcije izabranog predstavnika. Izabrani predstavnici u svom postupanju poštuju sljedeće opšte etičke principe:

- Odgovornost prema javnosti: Izabrani predstavnici odgovorni su za svoje odluke i djelovanje i moraju se podvrgavati svakoj kontroli koja je primjerena dužnosti koju obavljaju;

---

³⁴ Pojam „izabrani predstavnik” odnosi se na svakog poslanika i delegata koji ima mandat u jednom od domova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

³⁵ Pojam „dužnost” odnosi se na sve dužnosti koje obavljaju izabrani zvaničnici u skladu sa svojim mandatom. Izvor: Kodeks ponašanja poslanika i delegata u Parlamentarnoj Skupštini Bosne i Hercegovine, 4. decembra 2008. godine

<https://www.parlament.ba/sadrzaj/about/ustav/docs/default.aspx?id=18791&langTag=bs-BA&pril=b>

- Poštenje: Izabrani predstavnici obavezni su da objave privatne interese koji se odnose na njihovu javnu dužnost i preduzmu korake u vezi sa sprečavanjem sukoba interesa u cilju zaštite javnog interesa. Izabrani predstavnici ne donose odluke kojima bi za sebe, svoju porodicu ili prijatelje ostvarili finansijsku i drugu korist.
- Integritet: Izabrani predstavnici ne smiju se finansijski, ni na bilo koji drugi način obavezivati prema licima i organizacijama izvan Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine koje bi mogle uticati na obavljanje njihovih službenih dužnosti. Povjerljive informacije koje dobiju u toku obavljanja parlamentarnih dužnosti koriste samo u vezi sa tim dužnostima, a nikako s ciljem sticanja finansijske ili druge dobiti za sebe niti za druge.
- Objektivnost: Prilikom obavljanja javnih dužnosti, kao i prilikom javnih imenovanja, dodjele ugovora ili davanja preporuka za nagrade i beneficije, članovi Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine biraju kandidate prema njihovim kvalitetima i sposobnostima.
- Otvorenost: Izabrani predstavnici su otvoreni i transparentni prema javnosti u vezi sa odlukama i radnjama koje preduzimaju i spremni su da objasne razloge zbog kojih su donijeli određene odluke, a informacije ograničavaju samo kada je to zakonom propisano.

U skladu sa Kodeksom izabrani predstavnici poštuju sve standarde ponašanja koje Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine propiše. Svojim ponašanjem uvijek štite ugled Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

Izabrani predstavnici:

- dužni su da redovno prisustvuju sjednicama domova Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, komisija i radnih tijela. Odsustvo sa sjednice dozvoljeno je samo u opravdanim situacijama u skladu s poslovnicima;
- ne smiju napuštati sjednicu za vrijeme obraćanja predsjedavajućeg ili gosta;
- treba da izbjegavaju davanje izjava koje nijesu potkrijepljene dokazima;
- ne smiju sjedjeti ni stajati leđima okrenuti predsjedavajućem;
- ne smiju konzumirati alkohol i hranu u toku sjednice;
- ne smiju u toku sjednice čitati knjige, novine i publikacije koje se ne odnose na njihove parlamentarne dužnosti;
- ne smiju koristiti mobilne telefone ni laptopove na način kojim se ometa tok sjednice;
- ne smiju isticati zastave i ambleme u toku sjednice;
- ne smiju razgovarati na sjednici osim ako je to neophodno, pod uslovom da ne ometaju tok sjednice;
- ne smiju govoriti protiv ličnosti, prekidati govornika, ni na drugi način narušavati tok sjednice, red u sali, u kancelarijama i na hodnicima;

- ne smiju koristiti izraze i riječi koje mogu vrijeđati ili omalovažavati drugoga i drugačijeg, izraze ili njihove sinonime, koji vrijeđaju ljudsko dostojanstvo i narušavaju dostojanstvo Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, te podstiču na mržnju i nasilje. U svom radu isključuju bilo kakvu pristrasnost prema drugačijoj političkoj ideologiji, rasi, vjeroispovijesti, naciji, polu ili drugim mogućim predrasudama;
- ne smiju razgovarati toliko glasno u hodniku, čime bi ometali tok sjednice;
- u vrijeme održavanja sjednica, te na drugim javnim mjestima, gdje učestvuju kao predstavnici Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, izabrani predstavnici treba da budu prikladno i uredno odjeveni.

Kodeks propisuje da izabrani predstavnici neće obavljati dužnosti ni koristiti svoje prednosti s ciljem ostvarivanja vlastitih direktnih ili indirektnih interesa. Kada izabrani predstavnici imaju direktan ili indirektan lični interes u pitanjima koja Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine ili institucije izvršne vlasti razmatraju, preduzimaju sve kako bi te interese objavili prije rasprave i glasanja. Izabrani predstavnici ne učestvuju u glasanju o pitanjima u kojima imaju direktan ili indirektan interes.

Izabrani predstavnici poštuju važeće propise koji se odnose na ograničenje istovremenog obavljanja dvije ili više nespojivih dužnosti. Takođe, ne obavljaju dužnosti koje podrazumijevaju nadzor nad vlastitom dužnošću izabranog predstavnika ili koje bi sami trebalo da nadziru u svojstvu izabranog predstavnika.

Prilikom vršenja ovlašćenja, izabrani predstavnici za sebe ne mogu sticati bilo kakvu direktnu ili indirektnu prednost niti pojedincima i grupama pojedinaca davati prednost s ciljem sticanja direktne ili indirektno koristi. Izabrani predstavnici se u obavljanju svojih dužnosti uzdržavaju od bilo kakvog ponašanja koje bi se, prema važećem domaćem ili međunarodnom krivičnom zakonodavstvu, moglo okarakterisati kao korupcija. Takođe, poštuju budžetsku i finansijsku disciplinu kojom se garantuje ispravno upravljanje javnim sredstvima. Prilikom obavljanja dužnosti, izabrani predstavnici ne mogu preduzimati radnje s ciljem nenamjenskog trošenja javnih sredstava i/ili grantova. Osim toga, prilikom obavljanja dužnosti, ne mogu preduzimati mjere kojima će sebi obezbijediti profesionalnu prednost nakon prestanka mandata:

- u javnim i privatnim organima nad kojima su vršili nadzor za vrijeme obavljanja izabrane dužnosti;
- u javnim i privatnim organima sa kojima su uspostavili ugovorni odnos za vrijeme obavljanja izabrane dužnosti;
- u javnim i privatnim organima koji su formirani za vrijeme njihovog mandata i na osnovu povjerenih ovlašćenja.

Takođe, Kodeks predviđa da izabrani predstavnici sa dužnom pažnjom poštuju sve mjere u skladu sa zakonom, a kojima se nalaže objavljivanja direktnih ili indirektnih ličnih interesa, drugih mandata, dužnosti i poslova, kao i promjena u imovinskom stanju

(imovinskom kartonu). Prilikom obavljanja svojih dužnosti, izabrani predstavnici ne mogu ometati sprovođenje bilo koje mjere nadzora koju relevantni interni ili eksterni organ opravdano odabere u propisanoj proceduri. Izabrani zvaničnici dužni su da poštuju svaku pravosnažnu odluku koju takvi organi donesu.

Što se tiče odnosa sa javnošću, Kodeks utvrđuje da su izabrani predstavnici odgovorni prema svim građanima za vrijeme mandata. Na opravdan zahtjev javnosti, detaljno obrazlažu razloge za svaku odluku koju donesu i navode sve faktore, naročito pravila i propise na kojima se odluka zasniva. Ako su te informacije povjerljive, objašnjavaju razloge njihove povjerljivosti. Izabrani predstavnici sa dužnom pažnjom odgovaraju na sva pitanja javnosti u vezi sa obavljanjem njihovih dužnosti, razlozima za njihove postupke i funkcionisanjem radnih tijela čiji su članovi. Takođe, podstiču i promovišu svaku mjeru kojom se povećava otvorenost prema javnosti.

Kada su u pitanju odnosi sa zaposlenima u obavljanju dužnosti, izabrani predstavnici pokazuju poštovanje prema zaposlenima, bez bilo kakvih predrasuda. Osim toga, ne mogu tražiti ili zahtijevati od zaposlenih da preduzmu mjere kako bi stekli direktnu ili indirektnu korist.

Kodeks sadrži i odredbe koje se tiču odnosa izabranih predstavnika sa medijima. Izabrani predstavnici iskreno i u potpunosti odgovaraju na sve zahtjeve medija za pružanje informacija u vezi sa obavljanjem njihovih dužnosti, ali ne daju nijednu povjerljivu informaciju ili informaciju koja se odnosi na privatni život izabranih predstavnika. Prilikom davanja informacija za medije izabrani predstavnici rukovode se usvojenim stavovima Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i radnih tijela u čijem radu je učestvovao, a u slučaju neslaganja, može javnost upoznati i o ličnom stavu. Izabrani predstavnici ohrabruju i podstiču sve mjere koje imaju za cilj unapređenje medijskog praćenja njihovih aktivnosti i odgovornosti pri obavljanju njihovih dužnosti i funkcioniranja institucije za čiji rad su odgovorni.

Mjere za nepoštovanje Kodeksa su: opomena u pisanoj formi, novčana kazna i javna opomena koja se objavljuje u sredstvima javnog informisanja. Zapravo, za blaže povrede izriče se opomena, a za teže povrede Kodeksa novčana kazna i javna opomena. Novčana kazna može se izreći jednokratno u visini do 50 % mjesečnog paušala izabranog predstavnika. Javna opomena koja se objavljuje izriče se na način da se, nakon njenog izricanja, objavljuje u sredstvima informisanja. Javna opomena objavljuje se na internet stranicama Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u trajanju od 30 dana.

Za sprovođenje i praćenje primjene Kodeksa i izricanje navedenih mjera nadležna je Zajednička komisija za ljudska prava, prava djeteta, mlade, imigraciju, izbjeglice, azil i etiku. Prijavu o povredi odredaba Kodeksa može podnijeti svaki poslanik Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, kolegijum oba doma i predsjedavajući klubova poslanika i delegata naroda. Izabrani predstavnik može

uložiti žalbu Zajedničkom kolegijumu oba doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine na izrečene mjere Zajedničke komisije. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine najmanje jednom godišnje razmatra i ocjenjuje rad Zajedničke komisije o pitanjima sprovođenja Kodeksa.

Izabrani predstavnici, prilikom davanja svečane izjave³⁶, potpisuju i izjavu kojom izražavaju spremnost da u svom radu postupaju u skladu sa odredbama Kodeksa.

Osim toga, Zakonom o sukobu interesa u institucijama vlasti Bosne i Hercegovine³⁷ koji se odnosi i na izabrane zvaničnike regulisana su pitanja koja se tiču nespojivosti funkcije, primanja poklona i ličnog finansijskog stanja. Izabrani zvaničnicu su u obavezi da dostavljaju redovne finansijske izvještaje u skladu sa zakonom i propisima Centralne izborne komisije BiH.

2.9 Parlament Škotske

Etički kodeks poslanika Parlamenta Škotske³⁸ izrađen je u skladu sa Poslovníkom Parlamenta, u kojem se navodi da Parlament, na osnovu prijedloga Odbora za standarde, parlamentarne procedure i javna imenovanja, može izraditi Etički kodeks poslanika.

U skladu sa Etičkim kodeksom, Parlament se obavezuje na otvorenost, pristupačnost, učešće i održavanje partnerskih odnosa sa javnim i ostalim organizacijama civilnog društva. Parlament postoji kako bi služio građanima Škotske i odgovoran je upravo njima.

Biračko tijelo Škotske ima visoka očekivanja od poslanika u vezi sa tim kako treba da se ophode prema biračima, te kako treba da se ponašaju u Parlamentu. Etički kodeks sadrži uputstva i savjete za poslanike na koji način treba da sprovedu pravila. U skladu sa rezolucijama Parlamenta od 14. marta 2007. godine, 25. marta 2009. godine i 20. januara 2011, Parlament je usvojio odredbe Kodeksa koje važe za sve poslanike. U slučaju kršenja odredaba ovog Kodeksa, propisane su sankcije.

---

³⁶ U skladu sa Poslovníkom Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, poslanici preuzimaju dužnost zajedničkim davanjem i pojedinačnim potpisivanjem svečane izjave. Poslovník Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine <https://www.parlament.ba/sadrzaj/about/ustav/docs/default.aspx?id=32309&langTag=bs-BA&pril=b>

³⁷ Zakon o sukobu interesa u institucijama vlasti Bosne i Hercegovine http://www.izbori.ba/Documents/documents/ZAKONI/Zakon_o_sukobu_interesa_u_nesl_precisceni_tekst.pdf

³⁸ The Code of Conduct for Members of the Scottish Parliament - Edition 5 (April 2011) <http://www.scottish.parliament.uk/msps/12446.aspx>

Etičkim principima se uređuje odnos između poslanika i birača i način ponašanja Parlamenta prema građanima Škotske. Princip javne dužnosti nalaže obavezu ponašanja u skladu sa interesom građana Škotske i Parlamenta. Takođe, postoji obaveza poštovanja zakona i ponašanja u skladu sa pravilima Parlamenta.

U Kodeksu se navodi obaveza poslanika da budu dostupni građanima, u zavisnosti od funkcije koju obavljaju u cilju savjesnog služenja i predstavljanja interesa građana.

Kodeks predviđa sljedeće etičke principe poslanika:

- Princip samoodricanja nalaže donošenje odluka koje su od javnog interesa. Ne smije se djelovati u cilju sticanja finansijske ili druge koristi za sebe, porodicu i prijatelje;
- Princip integriteta zabranjuje preuzimanje finansijskih ili bilo kojih drugih obaveza prema pojedincima ili organizacijama koja mogu uticati na obavljanje zadataka;
- Princip poštenja podrazumijeva dužnost prijavljivanja svih oblika privatnog interesa koji mogu biti važni za obavljanje javnih dužnosti (u skladu sa Zakonom o prihodima poslanika Parlamenta iz 2006. godine) i dužnost preduzimanja koraka za rješavanje svih eventualnih konflikata u cilju zaštite javnog interesa. Zakon o prihodima poslanika Parlamenta sadrži kategorije interesa koji moraju biti prijavljeni;
- Princip odgovornosti predviđa da poslanici za odluke i postupke odgovaraju građanima Škotske;
- Princip otvorenosti podrazumijeva otvorenost u najvećoj mogućoj mjeri u vezi sa odlukama i postupcima,
- Princip rukovodeće sposobnosti podrazumijeva obavezu da se kroz rukovođenje i konkretne primjere promovišu i podrže ovi principi, u cilju održavanja i jačanja povjerenja u integritet Parlamenta i njegovih poslanika u vezi sa obavljanjem javnih zaduženja.

Sastavni dio Etičkog kodeksa su Smjernice koje sadrže uputstva za lakšu primjenu Kodeksa. Smjernice su izrađene u skladu sa ključnim principima. U slučaju postojanja nejasnoća u vezi sa primjenom pravila, postoji mogućnost savjetovanja sa službenicima nadležnim za standarde (*the Standards clerks*). Takođe, postoji mogućnost savjetovanja sa pravnim savjetnicima i relevantnim stručnjacima u vezi sa finansijskim ili trgovinskim pitanjima.

U Zakonu o prihodima poslanika Parlamenta Škotske³⁹ navodi se obaveza koja se odnosi na registraciju i izjavu o interesima poslanika. Zakon predviđa postojanje Registra interesa poslanika, gdje se moraju registrovati prihodi poslanika. Postoji obaveza prijavljivanja svih kategorija interesa, koje bi uticale na način obavljanja dužnosti, obraćanje ili glasanje poslanika.

Prekršaji i krivične sankcije odnose se na slučajeve kada postoji neusklađenost sa zahtjevima za registraciju. U slučaju postojanja nejasnoća u vezi sa bilo kojim aspektom sprovođenja zakona ili Kodeksa, postoji mogućnost savjetovanja sa službenicima nadležnim za standarde. Međutim, Kodeks predviđa obavezu poštovanja svih odredaba zakona i mogućnost traženja pravnih ili stručnih savjeta u vezi sa registracijom. U skladu sa Zakonom, sankcije za nepodnošenje izjave o interesima su: zabrana prisustva na sjednicama parlamenta, odbora i pododbora, zabrana učešća u raspravama, zabrana glasanja, zabrana predlaganja zakona, zabrana postavljanja poslaničkih pitanja, zabrana predlaganja amandmana, predlaganje nacрта, zabrana predlaganja nacрта izvještaja i sl.

2.10 Parlament Ujedinjenog Kraljevstva

Donji dom Ujedinjenog Kraljevstva usvojio je Etički kodeks 13. jula 2005. godine, a zatim je 9. februara 2009. godine usvojio Smjernice za sprovođenje Kodeksa.⁴⁰

Cilj Etičkog kodeksa je pružanje pomoći poslanicima u obavljanju dužnosti u Donjem domu, prema njihovim biračima i prema javnosti u cijelini, usmjeravajući ih na standarde ponašanja, koje moraju poštovati prilikom obavljanja parlamentarnih i javnih funkcija, čime se obezbjeđuju otvorenost i preuzimanje odgovornosti u cilju jačanja povjerenja javnosti u pogledu načina na koji poslanici obavljaju dužnost.

Etički kodeks obuhvata sve aspekte javnog života poslanika, ali se ne odnosi na privatni život poslanika. Obaveze, koje su navedene u Kodeksu, predstavljaju dopunu obaveza koje važe za sve poslanike parlamenta, u skladu sa proceduralnim i ostalim pravilima Doma i odlukama predsjednika.

---

³⁹ Interests of Members of the Scottish Parliament Act 2006

<http://www.legislation.gov.uk/asp/2006/12/contents>

⁴⁰ The Code of Conduct together with the Guide to the Rules Relating to the Conduct of Members 2009

<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmcode/735/735.pdf>

U Kodeksu se navodi obaveza poštovanja zakona, uključujući opšti zakon protiv diskriminacije i obaveza ponašanja kojim se opravdava povjerenje javnosti u svim situacijama. Prema Kodeksu, postoji opšta obaveza djelovanja u skladu sa interesima cijele nacije i posebna obaveza poslanika prema biračima.

Prilikom obavljanja parlamentarnih i javnih funkcija, poslanici se moraju pridržavati opštih principa ponašanja koje je utvrdio parlamentarni Odbor za standarde u javnom životu, a koji važe za sve nosioce funkcija.

U skladu sa principom samoodricanja, poslanici su dužni da donose odluke koje su u skladu sa javnim interesom, pri čemu je zabranjeno djelovanje u cilju sticanja finansijske ili druge materijalne koristi za sebe, porodicu ili prijatelje.

Princip integriteta podrazumijeva zabranu preuzimanja finansijskih ili bilo kojih drugih obaveza prema pojedincima ili organizacijama koje mogu uticati na obavljanje službenih zadataka. U skladu sa principom objektivnosti, tokom vršenja javnih funkcija, pa i tokom javnih imenovanja, objavljivanja dobitnika ugovora ili preporuka pojedinaca za nagrade i subvencije, odlučuje se samo na osnovu zasluga i javnog interesa.

Prema principu odgovornosti, postoji obaveza odgovornosti prema javnosti u pogledu odlučivanja i podvrgavanja kontroli, u skladu sa funkcijom koju poslanik obavlja.

U skladu sa principom otvorenosti, mora postojati otvorenost u najvećoj mogućoj mjeri u vezi sa donijetim odlukama i obavljenim aktivnostima. Obaveza obrazloženja odluka i pružanja ograničenih informacija primjenjuje se samo ako je u pitanju javni interes.

U skladu sa principom poštenja postoji obaveza davanja izjave o svim oblicima privatnog interesa, koji mogu biti važni za obavljanje javnih dužnosti i obaveza preduzimanja koraka za rješavanje svih eventualnih konflikata u cilju zaštite javnog interesa.

Princip rukovodeće sposobnosti podrazumijeva obavezu da se kroz rukovođenje i konkretne primjere promovišu ovi principi.

U Kodeksu je navedena obaveza ponašanja u skladu sa javnim interesom, izbjegavanja sukoba privatnog i javnog interesa, a u slučaju postojanja sukoba interesa obaveza rješavanja u skladu sa javnim interesom. Kodeks, takođe, predviđa zabranu podržavanja nekog pitanja koje se nalazi na dnevnom redu sjednice, a koje je u interesu sticanja finansijske koristi.

Osim toga, Kodeks propisuje da do kršenja zakona dolazi u slučaju primanja mita, koje bi uticalo na ponašanje poslanika, uključujući naknadu troškova, naknadu ili nagradu u zamjenu za podsticanje ili apel da se ne podrži neki prijedlog zakona, amandman ili neko drugo pitanje, koje je ili će biti na dnevnom redu sjednice donjeg doma ili nekog odbora.

Prilikom obavljanja bilo kojih aktivnosti sa nekom organizacijom ili umjesto nje, a sa kojom postoji finansijska povezanost, uključujući aktivnosti koje nijesu od javnog interesa, kao što su neformalni sastanci, navodi se obaveza potpune iskrenosti prema ministrima, poslanicima i zvaničnicima.

U Kodeksu se navodi da se prikupljene povjerljive informacije, koje se dobijaju prilikom obavljanja parlamentarnih dužnosti, moraju iskoristiti samo u te svrhe, te da se nikad ne smiju koristiti radi sticanja finansijske koristi.

Osim toga, Kodeks predviđa obavezu da korišćenje prihoda, finansijskih sredstava, olakšica i usluga koje su obezbijedene iz javnih prihoda, bude u potpunosti u skladu sa pravilima kojima se ova pitanja uređuju, kao i obavezu poštovanja ograničenja koje postavlja donji dom u vezi sa korišćenjem tih prihoda, finansijskih sredstava, olakšica i usluga.

Kodeks nalaže prikladno ponašanje, u smislu da se mora težiti održavanju i jačanju povjerenja u integritet Parlamenta i da se ni u kojem slučaju ne preduzimaju aktivnosti koje bi narušavale reputaciju donjeg doma ili njegovih poslanika. Osim toga, predviđena je obaveza registracije i podnošenja izjave o interesima, tačnije da se svi zahtjevi donjeg doma moraju ispuniti savjesno, u smislu da će svi interesi biti registrovani u Registar interesa poslanika i da će se uvijek prijaviti bilo koji interes, koji se tiče pitanja na dnevnom redu sjednice donjeg doma ili odbora i odnosa sa ministrima, odjeljenjima Vlade ili agencijama.

Pravila Kodeksa se odnose na donji dom, Odbor za standarde i privilegije i na parlamentarnog komesara za standarde, u skladu sa Poslovníkom. Odbor za standarde i privilegije nadležan je da razmatra posebna pitanja u vezi sa privilegijama poslanika. Zatim, Odbor je ovlašćen da vrši nadzor nad radom parlamentarnog komesara za standarde. Takođe, zadužen je za razmatranje pitanja u vezi sa ponašanjem poslanika, uključujući posebne žalbe u vezi sa registracijom i izjavom o interesima koje su upućene komesaru za standarde. Odbor se sastoji od deset članova, od čega je za kvorum potrebno pet.

Komesar za standarde zadužen je za vođenje Registra finansijskih interesa poslanika. Zatim, ovlašćen je za pružanje pouzdanih savjeta poslanicima i ostalim licima ili tijelima koja moraju prijaviti interese. Takođe, nadležan je za pružanje savjeta Odboru za standarde i privilegije, pododborima i drugim licima u vezi sa tumačenjem Kodeksa i pitanjima koje se odnose na ponašanje. Dalje, komesar može, ako smatra da je potrebno sprovesti istragu u vezi sa posebnim pitanjima koja se tiču ponašanja poslanika. Nakon toga, komesar

podnosi izvještaj Odboru za standarde i privilegije. Prilikom sprovođenja istrage u vezi sa posebnim pitanjima, koja se odnose na povredu Kodeksa oslanja se na to da li postoji dovoljno dokaza u vezi sa tim, na osnovu čega zaključuje da li je potrebno nastaviti istragu.⁴¹

Postoji obaveza saradnje u svim fazama tokom sprovođenja bilo koje parlamentarne istrage u donjem domu, a koja se odnosi na ponašanje poslanika. Zabranjeno je lobiranje, odnosno vršenje uticaja na Odbor za standarde i privilegije, u smislu kalkulisanja ili namjernog uticaja na razmatranje žalbi u vezi sa povredom pravila Kodeksa.

Sastavni dio Kodeksa predstavljaju Smjernice za sprovođenje Kodeksa koje sadrže uputstva za lakšu primjenu Kodeksa, te detaljna objašnjenja u vezi sa registracijom i izjavom o interesima poslanika. U slučaju da poslanik ne poštuje principe sadržane u Kodeksu, Odbor za standarde i privilegije može dati preporuku Parlamentu u cilju izricanja odgovarajućih sankcija. U tom smislu, mjere mogu biti izvinjenje u pisanoj formi, izvinjenje na plenarnoj sjednici, suspenzija uz gubitak naknade i sl.⁴²

U skladu sa Smjernicama, registracija interesa ima za cilj konstantno informisanje javnosti o finansijskim interesima poslanika, koji bi mogli imati uticaja na njihovo ponašanje ili obavljanje dužnosti.

Izjava o interesima ima za cilj da omogući blagovremeno informisanje poslanika i javnosti u slučaju postojanja ličnog finansijskog interesa poslanika kod nekog pitanja koje se razmatra u donjem domu ili odboru. Isto važi i za buduće finansijske interese poslanika.

U Smjernicama za sprovođenje Kodeksa je navedeno sljedećih 12 kategorija interesa poslanika: direktorski položaj; naknada za zapošljavanje, za položaj, profesiju i sl; stranke; sponzorstva; pokloni, beneficije i pružanje usluga; posjete inostranstvu; pokloni iz inostranstva; zemljište i imovina; dionice; transakcije, podaci o članovima porodice.

---

⁴¹Standing Orders of the House of Commons <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201213/cmstords/614/614.pdf>, 161-169

⁴²Oonagh Gay 'The Code of Conduct for Members- recent changes' Standard Note: SN/PC/05127, Library of House of Commons, Section Parliament and Constitution Centre, Last updated: 22 January 2013 www.parliament.uk/briefing-papers/SN05127.pdf

3. PRAVILA U VEZI SA ETIKOM POSLANIKA DEFINISANA POSLOVNICIMA

U cilju pružanja dodatnih informacija u vezi sa etikom poslanika u nastavku rada dat je pregled pravila o održavanju reda na sjednici koja su sadržana u poslovnicima nekoliko parlamenata zemalja članica Evropske unije (Austrija, Češka, Danska, Estonija, Finska, Italija, Litvanija, Slovačka, Švedska). Poslovnici parlamenata navedenih zemalja uglavnom sadrže odredbe koje se tiču održavanja reda na sjednicama, mjera koje se preduzimaju u slučaju nepoštovanja reda (na primjer, upozerenje, oduzimanje prava na riječ, udaljavanje sa sjednice). Pored proceduralnih mjera, Poslovnikom Parlamenta Slovačke predviđena je zabrana unošenja oružja, te prenosivih elektronskih telekomunikacionih uređaja, dok Poslovnik donjeg doma Parlamenta Češke sadrži odredbe u vezi sa pokretanjem disciplinskog postupka protiv poslanika, a Poslovnik Parlamenta Litvanije propisuje obavezu poslanika da izbjegavaju konflikt interesa. Osim toga, Poslovnik donjeg doma Parlamenta Italije predviđa mogućnost formiranja posebnog odbora koji razmatra pitanja povrede časti poslanika tokom rasprave u Parlamentu.

3.1 Parlament Austrije

Poslovnikom austrijskog Parlamenta⁴³ predviđeno je da predsjednik može zahtijevati od poslanika da tokom rasprave pređe na konkretnu temu, ukoliko poslanik pokrene preširok niz pitanja pred Parlamentom. Nakon treće opomene, predsjednik može oduzeti pravo na riječ poslaniku.

Takođe, Poslovnik sadrži odredbe u vezi sa povredom ugleda Parlamenta, pa je u tom smislu predviđeno da predsjednik može pozvati na poštovanje reda lice koje ima pravo na učešće u raspravi, ukoliko narušava ugled ili dostojanstvo Parlamenta, koristi uvredljivi jezik ili ne poštuje naredbe predsjednika. U tom slučaju, predsjednik ima pravo da prekine govornika ili mu oduzme pravo na riječ.

Ukoliko je poslanik više puta u kratkom intervalu pozvan da poštuje red, predsjednik može istovremeno odlučiti da taj poslanik do kraja sjednice nema pravo na riječ. Ostala pitanja, poput onih koja se tiču konflikta interesa, obaveze prijavljivanja finansijskih interesa, principa u vezi sa sprečavanjem korupcije i transparentnošću aktivnosti regulisana su posebnim zakonodavstvom u vezi sa nespojivošću funkcija i finansijskim interesima.

---

⁴³ Federal Law and the Rules of Procedure of the Austrian National Council
<http://www.parlament.gv.at/ENGL/PERK/RGES/GOGNR/index.shtml> (19.6.2013)

3.2 Parlament Česke

Poslovnik donjeg doma Parlamenta Česke⁴⁴ sadrži odredbe u vezi sa disciplinskim postupkom protiv poslanika. U tom smislu, disciplinski postupak vodi se protiv poslanika čiji se govor u Parlamentu i njegovim radnim tijelima kvalifikuje kao čin koji za rezultat može imati krivično gonjenje. Disciplinski postupak, takođe, može biti pokrenut protiv poslanika čiji govor u Parlamentu i njegovim tijelima vrijeđa drugog poslanika, senatora, ustavnog sudiju ili drugo lice koje u skladu sa zakonom ima pravo na učešće na sjednicama Parlamenta i njegovih tijela, kao i protiv poslanika koji krši zakon i zahtijeva od nadležnog organa da takvo kršenje utvrdi u formi disciplinskog postupka.

Odbor za mandat i imunitet nadležan je za pokretanje disciplinskog postupka u vezi sa pomenutim disciplinskim prekršajima na prijedlog predsjednika doma ili na sopstvenu inicijativu. U svrhu pokretanja disciplinskog postupka, Odbor za mandat i imunitet može sprovesti neophodnu istragu i dati priliku poslaniku protiv kojeg je pokrenut disciplinski postupak da iznese mišljenje i da se brani. Nakon završetka istrage, Odbor odlučuje o primjeni disciplinskih mjera ili obustavljanju disciplinskog postupka. U tom kontekstu, svaki poslanik ima pravo da ga zastupa advokat ili drugi poslanik.

Svaki poslanik koji počini disciplinski prekršaj može dobiti naređenje da se izvini za izjavu u određenom roku ili da plati novčanu kaznu u iznosu do visine mjesečne zarade. Za sve navedene prekršaje poslaniku može biti izrečena sankcija u skladu sa posebnim propisima. Vremenski rok i način izvinjenja navode se u rezoluciji kojom se izriče disciplinska mjera. Sve disciplinske mjere protiv poslanika mogu biti izrečene najviše godinu dana od nastanka disciplinskog prekršaja.

Poslanik protiv kojeg se vodi disciplinski postupak ima pravo na to da ospori odluku relevantnog odbora u vezi sa disciplinskom mjerom, te da se u pisanoj formi žali Parlamentu u roku od 15 dana od dobijanja odluke. Parlament tokom rasprave može donijeti odluku da usvoji, izmijeni ili poništi disciplinsku mjeru, prekine proceduru ili uputi slučaj na dalje razmatranje.

---

⁴⁴ Act of Law No. 90/1995 Coll. of 19 April 1995 on the Rules of Procedure of the Chamber of Deputies, as amended by 47/2000 Coll., 39/2001 Coll., 78/2002 Coll., 192/2002 Coll., 282/2004 Coll., 359/2004 Coll., 359/2004 Coll. (part), 482/2004 Coll., 167/2005 Coll., 205/2006 Coll., 205/2006 Coll., 573/2006 Coll. <http://www.psp.cz/cgi-bin/eng/docs/laws/1995/90.html> (19.6.2013)

Ukoliko poslanik odbije da se izvini u predviđenom roku i na predviđeni način, odbor koji vodi disciplinski postupak protiv poslanika može odlučiti o odgovarajućem načinu objavljivanja disciplinske mjere ili izricanja novčane kazne najviše do visine iznosa mjesečne zarade poslanika. Sve novčane kazne u tom smislu spadaju u prihod državnog budžeta.

Takođe, Poslovnik sadrži odredbe u vezi sa proceduralnim mjerama, te stoga predsjednik Parlamenta može proglasiti poslanika krivim za nedolično ponašanje u Parlamentu. U slučaju da poslanik ponovi nedolično ponašanje, predsjednik ga može udaljiti sa sjednice najviše do kraja sjednice istoga dana.

Poslanik koji je udaljen sa sjednice može se žaliti Parlamentu na odluku predsjednika odmah nakon izricanja ili saopštavanja proceduralne mjere. U tom slučaju, Parlament može prihvatiti ili odbiti odluku predsjednika bez rasprave. Odluka Parlamenta je konačna. Poslaniku koji je udaljen sa sjednice mora biti omogućeno da glasa.

Proceduralna ovlašćenja lica koje predsjedava sjednicom Parlamenta primjenjuju se na sve poslanike, kao i na ostala lica koja učestvuju na sjednici ili na lica koja su prisutna na sjednici u prostorijama namijenjenim za goste, javnost i predstavnike medija. Ukoliko se neko od pomenutih lica ponaša na nedoličan način, predsjedavajući može prekinuti sjednicu i zatražiti od obezbjeđenja da izvede lica koja narušavaju red.

3.3 Parlament Danske

Poslovnik Parlamenta Danske⁴⁵ sadrži odredbe u vezi sa prekoračenjem vremena za govor, pa u tom smislu predsjednik Parlamenta može oduzeti poslaniku riječ nakon što ga jedan put upozori da je prekršio vrijeme previđeno za govor. U tom slučaju, poslanik nema pravo da ponovo govori na istu temu.

Predsjednik može, ukoliko izjavu poslanika smatra neprikladnom, upozoriti poslanika da poštuje red. Ukoliko poslanik ne poštuje preporuke predsjednika, predsjednik može zatražiti od poslanika da prekine govor. Predsjednik, takođe, može odbiti da ponovo omogući riječ poslaniku tokom iste sjednice. Osim toga, Odbor za poslovnik može donijeti odluku da udalji poslanika koji je prethodno upozoren da poštuje red sa sjednice Parlamenta najviše 14 dana tokom kojih Parlament zasijeda. Tokom trajanja isključenja sa sjednice, poslaniku, takođe, nije dozvoljeno učešće na sjednicama odbora. Ukoliko poslanik ne poštuje uputstva predsjednika,

---

⁴⁵ The Standing Orders of the Danish Parliament

<http://www.thedanishparliament.dk/Publications/Standing%20Orders%20of%20the%20Folketing.aspx>

nakon što je predsjednik upozorio poslanika da prekine govor ili ukoliko postoji opšte kršenje reda, predsjednik može napraviti pauzu ili, ako je neophodno, prekinuti sjednicu.

3.4 Parlament Estonije

Poslovnik Parlamenta Estonije⁴⁶ predviđa niz ovlašćenja predsjednika tokom rasprave o pitanjima koja se nalaze na dnevnom redu. U slučaju da se prilikom izvještavanja, davanja komentara ili postavljanja pitanja ne poštuje ograničeno vrijeme, predsjednik će zatražiti od poslanika da završe sa izlaganjem. Ako se prilikom izvještavanja, davanja komentara ili postavljanja pitanja odstupa od dnevnog reda, predsjednik će zatražiti od poslanika da se pridržava dnevnog reda. U slučaju nepoštovanja naredbe u ovim prilikama, predsjednik može isključiti mikrofon. Ako se prilikom izvještavanja, davanja komentara ili postavljanja pitanja koriste uvredljivi izrazi, slijedi upozorenje. Ako se ne ispoštuje ova naredba, predsjednik može isključiti mikrofon. Pod pretpostavkom da su svi koji su željeli učestvovali u raspravi i ako predsjednik smatra da se o pitanju koje je bilo na dnevnom redu dovoljno raspravljalo zaključuje raspravu. U slučaju prigovara u vezi sa zaključenjem rasprave, odluka se donosi glasanjem.

3.5 Parlament Finske

Poslovnik Parlamenta Finske⁴⁷ predviđa da predsjednik predsjedava sjednicom i održava red, predlaže odluke i način glasanja. Predsjednik održava red na sjednici, a u slučaju odstupanja od dnevnog reda, predsjedavajući upozorava poslanika. U slučaju nepoštovanja ove naredbe, predsjednik može oduzeti riječ datom poslaniku.

3.6 Parlament Italije

U Poslovniku donjeg doma Parlamenta Italije⁴⁸ navodi se da ukoliko tokom rasprave u Parlamentu dođe do povrede časti, postoji mogućnost da se u vezi sa razmatranjem tog pitanja od predsjednika Parlamenta zahtijeva formiranje posebnog odbora koji bi određenom roku predstavio ključne nalaze Parlamentu.

---

⁴⁶Riigikogu Rules of Procedure and Internal Rules Act http://www.riigikogu.ee/?rep_id=799356

⁴⁷Parliament of Finland Rules of Procedure <http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=ti13611102246645&cmd=download>

⁴⁸ Chamber of Deputies Rules on Procedure http://english.camera.it/cost_reg_funz/663/912/lista.asp

U slučaju korišćenja uvredljivih izraza ili povrede reda na sjednici, slijedi izricanje mjere upozorenja. U vezi sa tim, predsjednik može dozvoliti da se odmah ili na kraju sjednice objasni upotreba uvredljivih izraza.

U slučaju ponovnog vrijeđanja ili izricanja mjere upozorenja dva puta na istoj sjednici ili u rijetkim slučajevima samo jednom, slijedi udaljavanje sa sjednice. U slučaju odbijanja da se ispoštuje mjera udaljavanja sa sjednice, predsjednik Parlamenta može naložiti službenim licima da udalje to lice.

Zatim, u slučaju podsticanja nasilja, narušavanja reda, prijetnji, fizičkog nasilja ili korišćenja uvredljivih izraza u vezi sa institucijama države, predsjednik može predložiti Birou da donese zabranu o bilo kakvom učešću na sjednicama Parlamenta u trajanju od dva do petnaest dana tokom zasijedanja. U slučaju nepoštovanja ove zabrane, kazna je udvostručena. Predsjednik Parlamenta može, takođe, u slučaju vanrednih okolnosti predložiti izricanje iste kazne.

U slučaju narušavanja reda na sjednici i nepoštovanja naredbi predsjednika rasprava se odlaže. Ako se isto ponovi, predsjednik Parlamenta prekida sjednicu na određeni period ili je proglašava završenom. Sjednica se saziva narednog dana, a na dnevnom redu su pitanja sa prethodne sjednice.

3.7 Parlament Litvanije

Poslovnik Parlamenta Litvanije⁴⁹ propisuje obavezu poslanika da izbjegavaju konflikt interesa, pa je u tom smislu, zabranjeno koristiti ovlašćenja poslanika u druge svrhe osim u interesu nacije, države i birača. Poslanici su u obavezi da poštuju Ustav i zakone.

Prilikom obavljanja dužnosti, svaki poslanik mora izbjegavati konflikt između privatnih interesa i obaveze da djeluje u interesu javnosti. Takođe, mora djelovati na način da javnost ne posumnja u postojanje konflikta interesa. U slučaju postojanja konflikta interesa, poslanik mora djelovati u skladu sa Statutom i preporukama parlamentarnog radnog tijela, odnosno Komisije za etiku i procedure ili sekretara Komisije (*Chief Official Ethics Commission*).

Komisija za etiku i procedure ili istražni odbor nadležni su za razmatranje aktivnosti poslanika koji krše navedene odredbe, te pripremu zaključaka koje podnosi Parlamentu.

---

⁴⁹Seimas of the Republic of Lithuania Statute 17 February 1994 No I-399 Vilnius (As last amended on 20 December 2012 — No XII-89)
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_e?p_id=443859

Poslanici svake godine, u skladu sa Zakonom o usklađivanju javnih i privatnih interesa u državnoj upravi, podnose Komisiji za etiku i procedure godišnju izjavu o privatnim interesima i izjavu o eventualnim promjenama. Komisija čuva izjave kandidata koji su izabrani za poslanike tokom cijelog mandata, nakon čega se prosljeđuju Arhivi Parlamenta.

3.8 Parlament Slovačke

Poslovnik Parlamenta Slovačke⁵⁰ predviđa da se u slučaju odstupanja od pitanja o kojem se raspravlja, izriče mjera upozorenja. Ako, nakon nekoliko upozorenja nije ispoštovana obaveza, slijedi oduzimanje riječi. Prilikom prekoračenja vremena, uslijediće upozorenje, a u slučaju nepoštovanja ovih naredbi, oduzimanje riječi.

U slučaju nepoštovanja ovih naredbi nakon oduzimanja riječi ili u slučaju nepoštovanja pravila ispravnog ponašanja slijedi upozorenje. Ukoliko se ne ispoštuje upozorenje, slijedi udaljavanje sa sjednice do završetka rasprave. Bez obzira na udaljavanje sa sjednice, poslanik ima pravo da glasa o bilo kojem prijedlogu.

Takođe, Poslovnik predviđa da nije dozvoljeno unošenje oružja, eksplozivnih naprava, specijalnih uređaja i supstanci, kao i mobilnih telefona. Udaljavanje sa sjednice u ovim prilikama predstavlja neopravdano odsustvo sa sjednice. Postoji mogućnost žalbe u vezi sa odlukama predsjednika, koja se podnosi odmah nakon izricanja mjera.

3.9 Parlament Švedske

Poslovnik Parlamenta Švedske⁵¹ propisuje da nije dozvoljeno korišćenje uvredljivih izraza na sjednici ili narušavanje reda na sjednici u bilo kojem smislu. Vrijeme za govor na sjednici mora biti ograničeno. U slučaju nepoštovanja ovih odredaba, slijedi oduzimanje riječi do samog završetka rasprave.

---

⁵⁰ Act of the National Council of the Slovak Republic 350/1996 on Rules of Procedure of the National Council of the Slovak Republic as amended, http://www.nrsr.sk/web/Static/en-US/NRSR/Dokumenty/rules_of_procedure.pdf

⁵¹ The Riksdag Act <http://www.riksdagen.se/en/How-the-Riksdag-works/Democracy/The-Constitution/The-Riksdag-Act--almost-a-fundamental-law/>

Izvori informacija

1. Act of 9th May 1996 on the Exercise of the Mandate of a Deputy or Senator http://publicofficialsfinancialdisclosure.worldbank.org/sites/fdl/files/assets/law-library-files/Poland_MPs%20and%20Senators%20Mandate%20Act_1996_en.pdf (25.7.2013)
2. Act of the National Council of the Slovak Republic 350/1996 on Rules of Procedure of the National Council of the Slovak Republic as amended, http://www.nrsr.sk/web/Static/en-US/NRSR/Dokumenty/rules_of_procedure.pdf (3.6.2013)
3. Act of Law No. 90/1995 Coll. of 19 April 1995 on the Rules of Procedure of the Chamber of Deputies, as amended by 47/2000 Coll., 39/2001 Coll., 78/2002 Coll., 192/2002 Coll., 282/2004 Coll., 359/2004 Coll., 359/2004 Coll. (part), 482/2004 Coll., 167/2005 Coll., 205/2006 Coll., 205/2006 Coll., 573/2006 Coll. <http://www.psp.cz/cgi-bin/eng/docs/laws/1995/90.html> (3.6.2013)
4. *Annex 1 Code of Conduct for Members of the German Bundestag of the Rules of Procedure of the German Bundestag* <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80060000.pdf> (20.6.2013)
5. Chamber of Deputies Rules on Procedure http://english.camera.it/cost_reg_funz/663/912/lista.asp (11.6.2013)
6. Code of Conduct for Members of the European Parliament with respect to financial interests and conflicts of interest http://www.europarl.europa.eu/pdf/meps/201305_Code_of_conduct_EN.pdf (5.6.2013)
7. Code of Ethics of Members of the House of Representatives <http://www.parlament.mt/codeofethics-mp?l=1> (20.6.2013)
8. Code de deontologie, http://www.assemblee-nationale.fr/qui/code_deontologie.asp (5.7.2013)
9. Decision du Bureau relative au respect du code de deontologie des deputes, http://www.assemblee-nationale.fr/qui/bureau_deontologie.asp (5.7.2013)

10. ECPRD Request No. 1357, Committee on Ethics and Procedures to Deal with Breaches of the Rules of Conduct/Ethics in your Parliament.
11. ECPRD Request No. 1719, Codes of Conduct in force in the EU Member States' Parliaments.
12. European Centre for Parliamentary Research and Documentation (ECPRD), Parliamentary Codes of Conduct in Europe: An Overview, 2001
13. Etika V Parlamentih Držav Članic EU, Slovenija: Državni zbor, 15. 3. 2012
14. Federal Law and the Rules of Procedure of the Austrian National Council
<http://www.parlament.gv.at/ENGL/PERK/RGES/GOGNR/index.shtml> (19.6.2013)
15. Handbook on parliamentary ethics and conduct A guide for parliamentarians,
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/GOPAC%20Handbook%202009_EN.pdf (30.7.2013)
16. Interests of Members of the Scottish Parliament Act 2006 <http://www.legislation.gov.uk/asp/2006/12/contents> (20.6.2013)
17. Kodeks ponašanja poslanika i delegata u Parlamentarnoj Skupštini Bosne i Hercegovine, 4. decembar 2008. godine
<https://www.parlament.ba/sadrzaj/about/ustav/docs/default.aspx?id=18791&langTag=bs-BA&pril=b> (19.7.2013)
18. Law on Prevention of Conflict of Interest in Activities of Public Officials, consolidated text with amending laws of 8 May 2003, 15 December 2005, 14 September 2006, 7 June 2007, 13 November 2008, 26 March 2009, 12 November 2009, 27 May 2010, 30 September 2010.
http://www.knab.gov.lv/uploads/eng/on_prevention_of_conflict_of_interest_in_activities_of_public_officials.pdf (18.6.2013)
19. Oanda – currency converter <http://www.oanda.com/currency/converter/> (31.7.2013)
20. Oonagh Gay ‘The Code of Conduct for Members- recent changes’ Standard Note: SN/PC/05127, Library of House of Commons, Section Parliament and Constitution Centre, Last updated: 22 January 2013 www.parliament.uk/briefing-papers/SN05127.pdf (30.7.2013)

21. OSCE/ODIHR, Background Study: Professional and Ethical Standards for Parliamentarians, Warsaw 2012
<http://www.osce.org/odihr/98924?download=true> (30.7.2013)
22. Parliament of Finland Rules of Procedure
<http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=ti13611102246645&cmd=download> (15.6.2013)
23. Parliamentary ethics-A question of trust, Office for promotion of parliamentary democracy,
http://www.europarl.europa.eu/pdf/oppd/Page_8/codes_of_conduct_FINAL-ENforweb.pdf (28.7.2013)
24. Poslovnik Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine
<https://www.parlament.ba/sadrzaj/about/ustav/docs/default.aspx?id=32309&langTag=bs-BA&pril=b> (25.7.2013)
25. Principles of Deputies' Ethics, Resolution of the Sejm of the Republic of Poland of 17 July 1998
http://transparency.ee/cm/files/zasady_etyki_poselskiej_wersja_angielska.pdf (10. 6.2013)
26. RÈGLEMENT DE L'ASSEMBLÉE NATIONALE http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/reglement.asp#P983_106978
(25.7.2013)
27. Reply from the Senate of Poland to the ECPRD request No. 1357 from the Knesset on Committee on Ethics and procedures to deal with breaches of the rules of conduct/ethics, January 20, 2010.
28. Riigikogu Rules of Procedure and Internal Rules Act http://www.riigikogu.ee/?rep_id=799356 (10.6. 2013)
29. Rick Stapenhurst and Riccardo Pelizzo, Legislative Ethics and Codes of Conduct, World Bank Institute, 2004
http://siteresources.worldbank.org/EXTPARLIAMENTARIANS/Resources/Legislative_Ethics_and_Codes_of_Conduct.pdf
(30.7.2013)

30. Rules of Procedure of the European Parliament <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+RULES-EP+20130521+RULE-153+DOC+XML+V0//EN&language=EN&navigationBar=YES> (5.6.2013)
31. Rules of Procedure of the Assembly of the Republic of Kosovo, Annex 3: Code of Conduct for Members of the Assembly, adopted ON 29 april 2010 http://www.assemblyofkosovo.org/common/docs/t- rregullorja_kosoves-29%20prill%202010-anglisht.pdf (7.6.2013)
32. Rules on Procedure of the Saeima, Annex Code of Ethics for Members of the Saeima of the Republic of Latvia, adopted on 2 March 2006, last amended on 19 January 2012 <http://www.saeima.lv/en/legislation/rules-of-procedure> (3.6.2013)
33. Rules of Procedure of the German Bundestag <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80060000.pdf> (20.6.2013)
34. Seimas of the Republic of Lithuania Statute 17 February 1994 No I-399 Vilnius (As last amended on 20 December 2012 — No XII-89) http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_e?p_id=443859 (3.6.2013)
35. Standing Orders of the House of Commons <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201213/cmstords/614/614.pdf> (29.7.2013)
36. The Code of Conduct for Members of the Scottish Parliament - Edition 5 (April 2011) <http://www.scottish.parliament.uk/msps/12446.aspx> (17.7.2013)
37. The Code of Conduct together with the Guide to the Rules Relating to the Conduct of Members 2009 <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmcode/735/735.pdf> (17.7.2013)
38. The Constitution of the Republic of Poland of 2nd April, 1997, <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> (17. 6. 2013)
39. The Corruption Prevention and Combating Bureau (KNAB) <http://www.knab.gov.lv/en/knab/> (29.7.2013)

40. The Riksdag Act <http://www.riksdagen.se/en/How-the-Riksdag-works/Democracy/The-Constitution/The-Riksdag-Act---almost-a-fundamental-law/> (15.7.2013)
41. The Rules and Regulations of the Senate <http://www.senat.gov.pl/en/about-the-senate/regulamin-senatu/> (17. 6. 2013)
42. The Standing Orders of the Sejm of the Republic of Poland
<http://legislationline.org/download/action/download/id/831/file/87114cc7b009b8f0f06ad8308873.htm/preview> (17. 6. 2013)
43. The Standing Orders of the Danish Parliament
<http://www.thedanishparliament.dk/Publications/Standing%20Orders%20of%20the%20Folketing.aspx> (15.7.2013)
44. Zakon o sukobu interesa u institucijama vlasti Bosne i Hercegovine
http://www.izbori.ba/Documents/documents/ZAKONI/Zakon_o_sukobu_interesa_u_nesl_precisceni_tekst.pdf (26.7.2013)